

CSR implementatie op de Nederlandse bancaire markt

ERASMUS UNIVERSITY ROTTERDAM

Faculty of Economics of Business

Marketing

Begeleider: Nel Hofstra

Naam: Daan Kruit

Studentnummer: 345789

E-mail adres: 345789dk@eur.nl

Studie: Economie & Bedrijfseconomie

Scriptie: Bachelor

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	3
1.1. Introductie.....	3
1.2. Motivatie	4
1.3. Structuur	5
2. Theoretisch kader	6
2.1. Totstandkoming CSR	6
2.2. CSR en de bancaire wereld	8
2.3. Banken.....	9
2.3.1. Grootbanken.....	9
2.3.2. Duurzame banken	9
3. Methodologie	12
3.1. Variabelen	12
3.2. Nederland.....	17
3.3. Welke banken.....	18
4. De 'practices' van CSR	20
5. De 'performance' van CSR	22
5.1. Grootbanken.....	22
5.2. Duurzame banken.....	24
6. Conclusie	26
7. Discussie.....	27
Literatuurlijst.....	30
Appendices.....	38

1. Inleiding

1.1. Introductie

De kredietcrisis heeft de afgelopen jaren grote gevolgen gehad op de kijk van de maatschappij op de bankensector. Sinds het ontstaan van de kredietcrisis in 2007 heeft de burger gezocht naar een zondebok en heeft hij deze zondebok onder meer gevonden in de vorm van de bankier (NOS, 2010). Dikwijls kwam naar voren dat er grote onvrede heerste op de handelswijze van de banken in de richting van de maatschappij. De onvrede richtte zich onder andere op de bonussen die bankiers ontvingen. Bonussen die bankiers in de ogen van de maatschappij niet verdienden. De bonussen werden zelfs door de bankiers zelf gezien als mogelijk oorzaak van de crisis (Trouw, 2009). De maatschappelijke onrust ging soms zo ver dat er gesproken werd van een 'heksenjacht' op de bankiers (Van den Dool, 2013; Kosterman, 2009). Na een tijd van relatieve stilte heerst er nu in het voorjaar van 2015 wederom of misschien zelfs nog steeds een vorm van woede en onbegrip over het beleid dat bij de Nederlandse grootbanken gevoerd wordt (Mos & Rigter, 2015).

Duurzaam bankieren, bankieren waarbij maatschappelijk verantwoord ondernemen, 'Corporate Social Responsibility' (CSR), belangrijk is, groeit. De afgelopen jaren, de jaren volgend op de kredietcrisis uit 2007, is dit goed te zien in bijvoorbeeld de kerncijfers van enkele 'grote' duurzame banken. In vergelijking met conventionele banken zijn duurzame banken overigens nog steeds kleine spelers op de bancaire markten. Bij de Triodos Bank, een van de meest duurzame banken ter wereld en een van de trendsetters op het gebied van duurzaam bankieren wereldwijd door onder meer het oprichten van de Global Alliance for Banking on Values, is het aantal rekeninghouders in de jaren 2010 tot en met 2014 meer dan verdubbeld (Financial Times, 2009; Ram, 2009). Deze verdubbeling geldt tevens voor het balanstotaal van de bank (Triodos Bank N.V., 2015). Deze trend is ook terug te zien bij een andere duurzame Nederlandse bank, de ASN Bank. Bij de ASN Bank is het balanstotaal sinds 2008 meer dan verdubbeld en is er tevens een groei te zien in het aantal klanten dat bankiert bij de ASN Bank (ASN Bank, 2013, 2015).

Sinds het voorjaar 2015 lijkt het dat de groei van deze duurzame banken alleen maar verder aan zal trekken. In die maanden verschijnen onder andere de volgende koppen op verschillende nieuwssites en in kranten: "*Salarisophef levert Triodos extra klanten op*" (ANP, 2015) en "*Ideële bank ASN profiteert van bonuswoede*" (De Waard, 2015). Tevens wordt een grote enquête, gehouden onder 12.000 Nederlanders, door Kassa naar buiten gebracht waaruit naar voren komt dat 40% van de bankklanten overweegt over te stappen van bank vanwege de graaicultuur bij verscheidene banken. Vooral de eerder genoemde

Triodos Bank en ASN Bank worden als alternatief genoemd voor de grootbanken (Kassa, 2015).

CSR lijkt steeds belangrijker te worden in de economie, en ook in de bancaire wereld. Banken brengen specifieke CSR rapportages naar buiten en willen de wereld tonen dat en op welke manier zij als bank maatschappelijk verantwoord ondernemen (Boulter & Goodchild, 2012). Maar in hoeverre brengen Nederlandse banken CSR rapportages naar buiten en in hoeverre voeren ze ook daadwerkelijk uit wat ze naar buiten brengen. Deze bachelorscriptie richt zich op die onderwerpen aan de hand van onderstaande onderzoeksvraag:

In hoeverre hebben Nederlandse banken CSR geïmplementeerd in hun beleid?

Voor de beantwoording van deze onderzoeksvraag zullen twee deelvragen beantwoord dienen te worden. De eerste deelvraag heeft betrekking op de vraag of banken CSR rapportages formuleren en opstellen. De tweede deelvraag heeft betrekking op de vraag of banken dit opgestelde beleid doorvoeren in de praktijk:

In hoeverre hebben Nederlandse banken CSR rapportages opgesteld?

In hoeverre hebben Nederlandse banken hun eigen CSR rapportages doorgevoerd in de praktijk?

Dit onderwerp is eerder onderzocht voor respectievelijk de Scandinavische en Duitse bancaire markt (Paulet & Relano, 2012; Relano & Paulet, 2012). Beide onderzoeken hebben de aanbeveling gedaan om het onderzoek dat heeft plaatsgevonden voor meer banken en in meer landen uit te voeren. Het doel van dit onderzoek is om voor verbreding te zorgen op het gebied van CSR implementatie binnen de bancaire wereld door middel van het onderzoeken van CSR implementatie op de Nederlandse bancaire markt.

1.2. Motivatie

Persoonlijk heb ik vier jaar geleden besloten om over te stappen van conventionele banken, te weten de ING Bank en de Rabobank, naar een duurzame en ethische bank, de Triodos Bank; waar ik nog altijd mijn rekening houd. De doorslaggevende reden toentertijd om de overstap te maken en mijn rekeningen bij mijn oude banken op te zeggen en te kiezen voor de Triodos Bank, was het gevoerde bonusbeleid bij de Triodos Bank ten opzichte van het bonusbeleid bij de ING Bank en de Rabobank. Deze banken kwamen naar aanleiding van de kredietcrisis toentertijd veelvuldig negatief in het nieuws en hierbij lag de focus voornamelijk op de

exorbitante bedragen die bestuurders elk jaar weer meekregen. De resultaten verslechterden echter door de crisis. Hierdoor was voor mij duidelijk geworden dat ik de overstap diende te maken. Ik wenste niet meer rekening te houden bij banken die grote bedragen aan hun bestuurders meegaven en hierdoor dus geen enkele blijk gaven van de ontstane maatschappelijke onrust. Ik als klant voelde mij hierdoor niet centraal staan, de bestuurders waren naar mijn gevoel te veel bezig (geweest) met hun persoonlijke beloning in plaats van het geld dat ik ze toevertrouwde juist te gebruiken.

Vanwege mijn eigen geschiedenis met het onderwerp heb ik er hierdoor ook grote affiniteit mee gekregen en interesseert het mij hoe de bancaire sector zich verder zal ontwikkelen. Derhalve motiveert mij dit om deze bachelorscriptie over het onderwerp betreffende het CSR beleid van Nederlandse banken te schrijven.

1.3. Structuur

De verdere indeling van deze bachelorscriptie is als volgt. In hoofdstuk 2 wordt het theoretisch kader besproken dat gebruikt is voor dit onderzoek. Hierin wordt een overzicht gegeven van de totstandkoming van CSR en de opkomst van CSR in de bancaire wereld. Verder wordt uiteengezet wat conventionele banken en wat duurzame banken zijn. Dit zal noodzakelijke informatie zijn voor het verdere onderzoek. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 toegelicht welke methodes er gebruikt zijn om tot beantwoording te kunnen geraken van de onderzoeksvraag en bijbehorende deelvragen. De beantwoording van de deelvragen vindt plaats in de hoofdstukken 4 en 5, per hoofdstuk staat een deelvraag centraal, alvorens er in hoofdstuk 6 een conclusie wordt geformuleerd op de onderzoeksvraag. In hoofdstuk 7 wordt ten slotte nog aandacht besteed aan eventuele tekortkomingen van dit onderzoek en hierbij worden aanbevelingen gedaan voor vervolg onderzoek.

2. Theoretisch kader

2.1. Totstandkoming CSR

De vraag vanuit de maatschappij naar een meer ethisch beleid in het bedrijfsleven, en dus ook bij de banken, is niet na de crisis ontstaan. De vraag naar een verantwoord ethisch beleid vanuit de maatschappij bestaat al langere tijd. Olieconcerns, waaronder Shell, staan al jarenlang in een kwaad daglicht vanwege hun werkzaamheden in en rondom de Niger delta (Frynas, 2001). En grote kledingconcerns, waaronder Nike, Adidas, en Puma, krijgen al tijden kritiek vanuit mensenrechtenorganisaties over de omstandigheden waarin fabrieksarbeiders kleding produceren die de bovengenoemde concerns verkopen (Zadek, 2007). Ook andere branches zoals elektronica, levensmiddelen en financiële dienstverlening krijgen kritiek vanuit de maatschappij over hun onethisch handelen op bepaalde onderdelen van hun bedrijfsvoering (Werner & Weiss, 2003). Bedrijven kunnen tegenwoordig niet meer alleen de focus leggen op het bedrijf, ze zijn sociale partners geworden in de maatschappij, dit wordt ook gevraagd vanuit de maatschappij (Paulet & Relano, 2012).

Ten tijde van het ontstaan van de moderne industrie en het ontstaan van het economisch denken was de gedachtegang omtrent individuele bedrijven voornamelijk gericht op het maken van winst, het concept CSR bestond nog niet. Volgens een van de grondleggers van de moderne economie, Adam Smith, zou er, zodra iedereen bezig was met het maximaliseren van zijn eigen nut, gezorgd worden voor het grootst mogelijke nut voor de volledige maatschappij (Smith, 1776). Aan het begin van de 20^e eeuw ontstond er een nieuw gedachtegoed, welvaartseconomie, voortkomend uit de ideeën van onder andere Pareto en Pigou (Brue & Grant, 2007). Welvaartseconomie houdt zich bezig met het ontwikkelen van stelregels voor het maximaliseren van het sociale welzijn, dus niet slechts het welzijn van het individuele bedrijf. Gedachtes omtrent welvaartseconomie waren al aanwezig bij eerdere economen zoals Bentham en Mill maar heeft zich pas door Pareto daadwerkelijk geprofileerd als belangrijk gedachtegoed (Little, 2002; Pigou, 1920). Hier wordt gesproken van gedachtegoed omdat welvaartseconomie geen vastomlijnd systeem van ideeën is, maar meer een wijze waarop economische analyses gevoerd dienen te worden (Brue & Grant, 2007).

Hoewel er dus al ideeën bestonden met betrekking tot de rol van het bedrijf ten opzichte van de maatschappij is pas na de Tweede Wereldoorlog CSR daadwerkelijk 'ontstaan' (Carroll & Shabana, 2010). Er ontstond een tweedeling binnen het economisch denken met betrekking tot de rol van het bedrijf binnen de maatschappij. Deze tweedeling bestaat uit aan de ene kant 'shareholder primacy theorists' en aan de andere kant 'social welfare theorists' (Paulet & Relano, 2012).

De gedachte achter 'shareholder primacy' laat zich het best beschrijven aan de hand van een al voor de Tweede Wereldoorlog gewezen arrest:

"A business corporation is organized and carried on primarily for the profit of the stockholder. The powers of the directors are to be employed for that end. The discretion of directors is to be exercised in the choice of means to attain that end, and does not extend to a change in the end itself, to the reduction of profits, or to the nondistribution of profits among stockholders in order to devote them to other purposes." (Dodge v. Ford Motor Co., 1919)

Oftewel het primaire doel van een bedrijf is het maximaliseren van de rijkdom van de aandeelhouders. Bedrijven dienen zich niet bezig te houden met maatschappelijke problemen, dat leidt af van het primaire doel van een bedrijf. Bedrijven dienen het oplossen van de maatschappelijke problemen over te laten aan de overheid (Friedman, 1970).

'Social welfare theorists' bekijken de rol van bedrijven nadrukkelijk vanuit de maatschappij. Het is voor bedrijven geoorloofd winst te maken maar zij dienen daarnaast ook de maatschappij te dienen (Paulet & Relano, 2012). Vanuit deze gedachte is CSR tot stand gekomen in de jaren 1945-1960, met als een van de grondleggers van CSR Donald K. David, hoofd van de Harvard Business School. Hij gaf in 1946 zijn studenten mee dat zij rekening moesten houden met de verantwoordelijkheden die zij zouden dragen wanneer zij zich zouden begeven in het bedrijfsleven (Spector, 2008). In 1953 werd vervolgens de grote stap gezet op het gebied van CSR door het boek *Social Responsibilities of the Businessman* van Howard Bowen (Bowen, 1953). Bowen was een van de eerste die de ideeën omtrent de verantwoordelijkheid van bedrijven, zoals die al geruime tijd bestonden, omzette in het concept van CSR en hiermee grondlegger is geworden van CSR (Carroll, 2008).

Hiermee was CSR nog niet een van de leidende gedachtes binnen het bedrijfsleven. Pas vanaf de jaren zeventig, als reactie op het gedachtegoed van Friedman, is de theorie omtrent CSR een belangrijke rol gaan spelen in het bedrijfsleven (Kemper & Martin, 2010). Carroll kwam als reactie op het denken van Friedman met zijn driedimensionale theorie dat bedrijven naar hun economische verantwoordelijkheden ook legale en ethische verantwoordelijkheden met zich meedroeg (Carroll, 1979). Hierdoor ontstond in de jaren tachtig de eerste duidelijke focus op CSR. In de jaren negentig verschoof de focus van de rol die bedrijven speelden in de maatschappij naar de sociale prestaties van bedrijven, 'Corporate Social Performance' (CSP), en de gevolgen hiervan op de financiële prestaties, 'Corporate Financial Performance'(CFP) van de bedrijven (Kemper & Martin, 2010). De gevolgen van CSP op de CFP heeft in de literatuur geleid tot zeer uiteenlopende resultaten. Studies wijzen zowel uit dat er sprake is van een positieve, negatieve, of geen significante

correlatie tussen CSP en CFP (Callen & Thomas, 2009; Garcia-Castro, Arino, & Canela, 2009; Margolis, Elfenbein, & Walsh, 2007). De positieve correlatie lijkt echter de boventoon te voeren in de onderzoeken. Tegenwoordig kan geconcludeerd worden dat CSR een institutionele theorie geworden is die niet meer weg te denken is uit de economie. Van bedrijven wordt verwacht dat zij op een sociale, ethische, en duurzame manier handelen (Brammer & Jackson, 2012; Paulet & Relano, 2012). Hierdoor is de paradox ontstaan dat winstmaximalisatie voor bedrijven slechts nog mogelijk is door CSR toe te passen in hun bedrijfsvoering (Paulet & Relano, 2012).

2.2. CSR en de bancaire wereld

De bancaire wereld is lange tijd buiten beschouwing gelaten door de maatschappij op het gebied van CSR. Er was meer ophef in de maatschappij over industriële, hierbij specifiek chemische, bedrijven en de directe impact die zij hadden op het milieu, dan op banken die amper een directe impact hadden op het milieu (Acutt, Medina-Ross, & O'Riordan, 2004). Echter werd voor de maatschappij in de jaren negentig duidelijk dat banken een indirecte impact hadden op het milieu doordat ze veelal investeren in projecten die het milieu schaden. Deze duidelijkheid zorgde ervoor dat de focus van de industrie verschoof naar de bancaire wereld, met als beste voorbeeld de 'Collevocchio Declaration' uit 2003 waarbij meer dan 100 civiele organisaties zich uitlieten over het financiële systeem en opriepen tot een meer duurzaam en ethisch financieel beleid gevoerd door financiële instellingen (BankTrack, 2003; Paulet & Relano, 2012).

De bancaire wereld heeft hierop actie ondernomen door middel van twee maatregelen (Paulet & Relano, 2012). Ten eerste hebben de grootste banken ter wereld milieuvriendelijke en sociale richtlijnen samengesteld aangaande risico's bij investeringen, dit zijn de zogeheten Equator Principles (Equator Principles, 2013). Ten tweede hebben banken het idee omtrent sociaal verantwoorde investeringen omarmd en zijn ze deze investeringen ook uit gaan voeren (Paulet & Relano, 2012). Door de kredietcrisis van 2007 is het echter lastig om vol te houden dat er door de banken is vastgehouden aan CSR beleid in de praktijk, de crisis zou zelfs ontstaan kunnen zijn doordat in de praktijk weinig van het opgestelde CSR beleid terechtkwam (Visser, 2008b). In dit onderzoek is onder meer onderzocht of CSR beleid bij de Nederlandse banken in de praktijk wel wordt uitgevoerd.

2.3. Banken

Banken zijn de hoofdspelers van de financiële economie en van de economie, banken zorgen namelijk voor de allocatie van financiële middelen door vragers en aanbieders van geld samen te brengen (Ehrman, Gambacorta, Martinez-Pages, Sevestre, & Worms, 2001). De traditionele rol van banken is het beheren van spaartegoeden en het verstrekken van kredieten (Paulet & Relano, 2012). Banken kunnen door het verstrekken van kredieten invloed uitoefenen op de economie en in welke richting deze zich dient te ontwikkelen.

Dit onderzoek richt zich op de implementatie van CSR bij grootbanken en bij duurzame banken. Het verschil tussen grootbanken en duurzame banken wordt in onderstaande paragrafen uiteengezet door eerst grootbanken te definiëren alvorens dit gedaan wordt voor duurzame banken.

2.3.1. Grootbanken

Een grootbank is volgens de Van Dale een 'grote bank' (Van Dale, 2005). Met deze definitie is nog niet duidelijk geworden wat voor soort bank een grootbank is. Grootbanken zijn er in verschillende gedaantes. Voor dit onderzoek is het noodzakelijk om de conventionele, traditionele, bank verder toe te lichten. Banken brengen vragers en aanbieders van financiële middelen bij elkaar. Het doel van de conventionele bank hierbij is om zijn eigen winst te maximaliseren, dit is het primaire doel van een conventionele bank. Die winstmaximalisatie zal de aandeelhouderswaarde doen stijgen waardoor conventionele banken weer nieuw kapitaal kunnen aantrekken, en de winst verder kunnen vergroten (Palley, 2007). Overige doelen zijn ondergeschikt aan het maximaliseren van de winst (Paulet & Relano, 2012).

2.3.2. Duurzame banken

Duurzame banken bankieren op een andere manier. Het begrip duurzame bank, in de literatuur terugkomend als 'social', 'ethical' of 'sustainable' bank, is een lastig te definiëren begrip. Het beleid en de precieze invulling van dat beleid verschilt namelijk per duurzame bank (Benedikter, 2011b). De definitie die desalniettemin ontstaan is voor duurzame banken is dat deze banken "ethical and sustainable developments at the core of their mission, ambitions and practices" hebben (De Clerck, 2009). Verder zijn er een groot aantal karakteristieken die duurzame banken met elkaar gemeenschappelijk hebben; zie Tabel 1.

Tabel 1: Overeenkomsten duurzame banken (Tischer, 2013)

- Catalogue of socially, culturally, ecologically and ethically oriented negative criteria to prevent unsustainable ways of living and doing business that do/do not foster the common good.
 - Contestation of the values underlying its activities
 - Dialogue with a wider group of stakeholders
 - Emphasis on human rights and solidarity
 - Equal treatment of genders
 - Organisational structures based on participation
 - Ownership structures preventing dependency of dominant individual interest
 - Pro-active contributions to the public discussion of perceived problem areas
 - Promotion of giving as a central ingredient to renewal and development
 - Rejection of the profit maximisation principle and of speculative activities
 - Self-perception as an intermediary providing services to depositors and borrowers
 - Transparency in all business conduct
 - "Triple Bottom Line" approach for the simultaneous consideration of multiple success criteria
-

Uit deze lijst worden de drie belangrijkste unieke karakteristieken verder uitgelicht die van belang zijn voor het vervolg van het onderzoek (Benedikter, 2011a). Een van de karakteristieken is de "Triple Bottom Line"; de methode van de drie P's (De Clerck, 2009). Deze P's zijn 'people, planet en profit', oftewel 'mensen, planeet en winst' (Weber, 2012). Hierbij neemt de bank verantwoordelijkheid en voert het een duurzame bedrijfsvoering (Benedikter, 2011a). Duurzame banken laten niet het ene principe prevaleren boven het andere principe. Het principe 'mensen' ziet toe op het verkleinen van ongelijkheid tussen mensen. Het principe 'planeet' ziet toe op het klimaat en het milieu over de gehele wereld, een duurzame bank zal zich inzetten om deze zaken te verbeteren zodat iedereen hier profijt van heeft. En het principe 'winst' dient aanwezig te zijn voor de groei van de bank maar is geen doel an sich voor een duurzame bank (De Clerck, 2009). Grootbanken bankieren alleen naar winst en laten de andere vlakken grotendeels buiten beschouwing.

Een andere karakteristiek punt is dat duurzame banken zich onthouden van speculatieve activiteiten. Ze nemen wederom hun verantwoordelijkheid in de richting van hun klanten door voorzichtig om te gaan met de aan hen toevertrouwde financiële middelen (Benedikter, 2011a). Dit is een belangrijk punt in het verdere verloop van dit onderzoek omdat in hoofdstuk 3 uiteengezet wordt hoe beoordeeld gaat worden of banken CSR

geïmplementeerd hebben in hun beleid. Hierbij is het noodzakelijk om onderscheid te maken tussen speculatieve activiteiten en niet speculatieve activiteiten.

Daarnaast is transparantie bij duurzame banken van belang (Benedikter, 2011a). Doordat duurzame banken transparant zijn weet men als klant precies wat er met het ingelegde vermogen gebeurt. Ook is het gemakkelijker te concluderen of er bij een duurzame bank ten opzichte van een grootbank sprake is van speculatieve activiteiten. Dit komt door betere transparantie in onder andere jaarverslagen bij duurzame banken in vergelijking met grootbanken. Het kunnen concluderen of er sprake is van speculatieve activiteiten is van cruciaal belang voor dit onderzoek. Mede op grond van die conclusies kan namelijk de 'practices' van CSR, een van de variabelen voor beantwoording van de onderzoeksvraag, gemeten worden.

3. Methodologie

De wijze waarop dit onderzoek is uitgevoerd komt overeen met eerdere onderzoeken van Paulet en Relano in 2012. Paulet en Relano hebben in 2012 twee onderzoeken verricht naar CSR en de manier waarop banken, met de tweedeling tussen conventionele banken en ethische banken, dit geïmplementeerd hebben. Deze onderzoeken zijn gefocust op de Duitse en Scandinavische bancaire sector (Paulet & Relano, 2012; Relano & Paulet, 2012). Dit onderzoek is een replicatieonderzoek van deze onderzoeken. Replicatieonderzoek is noodzakelijk voor de wetenschap. Het repliceren van markering onderzoek helpt bij het begrijpen van het onderzoek en kan leiden tot nieuwe theorieën (Easley, Madden, & Dunn, 2000).

3.1. Variabelen

Op basis van de twee deelvragen waarbij centraal staat in hoeverre CSR geïmplementeerd is door de Nederlandse banken dient er voor deze beantwoording onderscheid gemaakt te worden tussen twee variabelen; de 'practices' van CSR en de 'performance' van CSR (Gjølberg, 2009). Voor de kwalificatie en het kwantificeren van deze variabelen bestaat geen gevestigde methode. Hierdoor is er niet één manier om bovenstaande variabelen te kwalificeren en te kwantificeren. Omdat dit onderzoek een replicatieonderzoek is van de onderzoeken van Relano en Paulet (2012) en Paulet en Relano (2012) worden de methodes die daar gebruikt zijn voor de kwalificatie en het kwantificeren ook in dit onderzoek toegepast. Door het toepassen van dezelfde methodes is het mogelijk een vergelijking te maken tussen de verschillende onderzoeken.

De 'practices' van CSR is de variabele die voortvloeit uit de eerste deelvraag. Voor deze variabele en hierbij het beantwoorden van de eerste deelvraag is er onderzoek gedaan naar de duurzaamheidsrapportages van banken; wat schrijven de banken te doen op het gebied van CSR. Op het gebied van de 'practices' van het CSR beleid van banken is nog nauwelijks onderzoek gedaan. Alleen Scholtens (2009), Weber et al. (2010) en Weber (2012) hebben zich specifiek op dit onderwerp gericht (Hu & Scholtens, 2014). Dit onderzoek is gedaan op grond van een systeem gecreëerd door Scholtens voor de internationale bancaire wereld (Appendix 1) (Scholtens, 2009). Het systeem van Scholtens is in dit onderzoek gebruikt vanwege een aantal redenen. Ten eerste behandelt het systeem van Scholtens de vier dominante thema's binnen CSR (Hu & Scholtens, 2014; Visser, 2008a). Deze thema's zijn: (1) ethische richtlijnen, duurzaamheidsrapportages en -systemen; (2) milieu management; (3) verantwoorde(lijke) financiële producten; (4) sociaal gedrag (Visser, 2008a). Ten twee zijn er andere systemen in de vorm van 'rankings', gericht op CSR, van gespecialiseerde kantoren en

een systeem van Jeucken betreffende een duurzaamheidsranglijst voor de internationale banken (Jeucken, 2001). Bij deze systemen is echter niet geheel duidelijk hoe conclusies tot stand komen (Scholtens, 2009). Door middel van gebruik te maken van het systeem van Scholtens (2009) is dit wel inzichtelijk. Binnen het systeem van Scholtens (2009) wordt er gebruik gemaakt van informatie die publiekelijk beschikbaar is en wordt per indicator geconcludeerd of deze aanwezig is of niet. Ten derde is dit een onderzoek een replicatieonderzoek op basis van de onderzoeken van Paulet en Relano (2012) en Relano en Paulet (2012). Om een vergelijking tussen de resultaten en conclusies mogelijk te maken, moeten dezelfde methodes gebruikt worden in dit onderzoek.

Scholtens heeft een systeem gemaakt met daarin 29 CSR indicatoren waaruit geconcludeerd kan worden in hoeverre een bank meldt verantwoord bezig te zijn. In dit onderzoek is er per bank en per indicator op grond van de jaarverslagen van 2014 onderzocht of aan de indicator voldaan wordt. Het totaal aan aanwezige indicatoren leidt vervolgens tot een percentage, oftewel de mate waarin de banken zeggen CSR geïmplementeerd te hebben in hun manier van bankieren. Dit percentage komt tot stand door te berekenen aan hoeveel indicatoren er voldaan wordt op het totaal aantal van 29 indicatoren. De indicatoren worden hieronder uiteengezet en hierbij wordt vermeld wanneer een bank een 1 of een 0 ontvangt binnen het onderzoek.

De eerste groep indicatoren, ethische richtlijnen, duurzaamheidsrapportages en -systemen, bestaat uit indicatoren waaruit onder andere blijkt of banken zich geïmmiteerd hebben aan bepaalde richtlijnen (Scholtens, 2009; Visser, 2008a). De eerste indicator waarop de banken beoordeeld zijn is of de banken een sustainability report, een duurzaamheidsrapportage, hebben. Zodra banken een sustainability report hebben wordt dit met een 1 beoordeeld, zo niet, dan ontvangt de bank een 0. De tweede indicator is of banken zich geïmmiteerd hebben aan de Business Charter for Sustainable Development van de International Chamber of Commerce, de internationale kamer van koophandel. De Business Charter for Sustainable Development zijn richtlijnen betreffende duurzame ontwikkeling bij individuele bedrijven (International Chamber of Commerce, 2000). Als een bank deze richtlijnen heeft geaccepteerd ontvangt het een 1 in het systeem van Scholtens (2009), bij geen acceptatie ontvangt de bank een 0. De derde, vierde en vijfde indicatoren betreffen de adoptie van United Nations Environment Programme Finance Initiative (UNEP FI), de Equator Principles en de United Nations Global Compact richtlijnen. UNEP FI is een platform waarbij de Verenigde Naties en financiële instellingen samenkomen om duurzaamheid binnen de financiële wereld te bespreken (UNEP Finance Initiative, 2015). De Equator Principles zijn richtlijnen die de banken vrijwillig ontworpen hebben ten behoeve van het kunnen ramen van de sociale en milieu risico's van projecten die door banken gefinancierd (zouden kunnen) worden (Amalric, 2005). De Global Compact richtlijnen zijn

opgesteld door de Verenigde Naties die toezien op het milieu en tevens op gebieden als mensenrechten en anti-corruptie (United Nations Global Compact, 2013). Hierbij geldt dat zodra een bank zich gecommitteerd heeft aan een van de indicatoren, de bank voor de betreffende indicator een 1 krijgt binnen het systeem. Een 0 ontvangt de bank als de bank zich niet gecommitteerd heeft aan de indicator. De zesde indicator is het 'Who cares wins statement'. Dit betreft een statement opgesteld door financiële instellingen om ervoor te zorgen dat milieu en sociale problemen meegenomen worden in de bedrijfsvoering van de banken (The Global Compact, 2004). Banken die dit statement mede opgesteld hebben of zich hierbij aangesloten hebben krijgen een 1 binnen het systeem, is dit niet het geval dan krijgt de bank een 0. Binnen de eerste groep indicatoren zijn er als laatste nog twee milieu management systemen die banken kunnen naleven en waar op getoetst is binnen dit onderzoek. Dit zijn het EcoManagement and Audit Scheme (EMAS) en ISO14001. Via beide systemen kunnen de banken inzicht verkrijgen over hun impact op het milieu en eventueel deze impact verkleinen (OECD, 2005). Als banken aan deze milieu management systemen voldoen ontvangen ze een 1, anders een 0.

De tweede groep indicatoren bestaat uit milieu management indicatoren (Scholtens, 2009; Visser, 2008a). De volgende indicatoren zijn hierbij onderzocht: milieubeleid van banken; duurzaamheidsbeleid binnen de supply chain; kwantitatieve milieu doelen; transparantie over milieu verrichtingen, zowel kwalitatief als kwantitatief; milieu risico management in het beleid betreffende het verstrekken van kredieten; uitsluiten van bepaalde sectoren of branches; de acceptatie van de milieu risico richtlijnen van de Wereldbank; en de acceptatie van de milieu risico richtlijnen van de OESO, de Organisatie van Economische Samenwerking en Ontwikkeling. De richtlijnen van de Wereldbank schetsen een kader waar banken zich aan dienen te houden op bijvoorbeeld het gebied van uitstoot van broeikasgassen en het gebruik van pesticiden (International Finance Corporation World Bank Group, 2012). De richtlijnen van de OESO, een samenwerkingsverband tussen verscheidene landen op het gebied van sociaal en economisch beleid die tezamen proberen problemen op deze gebieden op te lossen, zien toe op het behouden van het klimaat en het tot stand brengen van een duurzame ontwikkeling op elk gebied (OECD, 2000, 2015). Zodra een bank aan een van de indicatoren voldoet ontvangt het binnen het systeem van Scholtens (2009) een 1 voor de desbetreffende indicator, als de bank niet aan de indicator voldoet ontvangt de bank een 0.

Een andere groep indicatoren zijn de verantwoorde(lijke) financiële producten (Scholtens, 2009; Visser, 2008a). Het gaat hierbij om: de eventuele aanwezigheid van sociaal verantwoorde investeringen; sociaal verantwoord sparen; duurzaam financieren; het verstrekken van microkredieten; het verlenen van milieu adviezen; het verlenen/verkopen van andere milieuproducten dan bovenstaande; en overige duurzaamheidsproducten. Onder de laatste twee indicatoren valt ook het verlenen van adviezen omdat dit gezien wordt als

product van een bank. Zodra banken melding maken dat ze een van de opgesomde indicatoren uitvoeren krijgen ze voor die indicator een 1. Is dit niet het geval dan ontvangen ze voor de indicator een 0.

De laatste groep indicatoren is een groep sociale indicatoren en bestaat uit: sponsoren van gemeenschappen of niet-gouvernementele organisaties (NGO's); maatschappelijke betrokkenheid, hierbij gaat het om het maken van donaties of het verrichten van vrijwilligerswerk door de bank(medewerkers); het trainen en onderwijzen van eigen werknemers; aandacht besteden aan diversiteit binnen de bank; de mogelijkheid bieden aan werknemers tot het geven van feedback; en een bedrijfsethiek hebben (Visser, 2008a). Ook bij deze laatste indicatoren is het resultaat een 1 als aan de indicator voldaan is en een 0 als er niet aan de indicator voldaan is (Scholtens, 2009).

Het systeem van Scholten (2009) heeft enkele beperkingen. De grootste beperking is dat de indicatoren slechts beoordeeld kunnen worden met een 0 of een 1 (Scholtens, 2009). Een bank die één microkrediet verstrekt ontvangt dezelfde score (1) als een bank die meerdere microkredieten verstrekt. Een andere beperking, maar paradoxaal ook een sterkte van het systeem, is dat de informatie die geldt als input, de duurzaamheidsrapportages, vanuit de banken zelf komt en op hun websites publiekelijk gepubliceerd wordt. Aan de ene kant wordt er dus gewerkt met tamelijk subjectieve informatie, maar is deze informatie wel transparant en door iedereen inzichtelijk (Paulet & Relano, 2012; Scholtens, 2009). Ondanks deze beperkingen is dit systeem van Scholtens wel gebruikt voor dit onderzoek vanwege de eerder genoemde redenen; de vier dominante CSR thema's, weinig andere systemen beschikbaar om CSR van banken te kwalificeren en vanwege het feit dat dit onderzoek een replicatieonderzoek is (Visser, 2008a).

De variabele die voortvloeit uit de tweede deelvraag is de 'performance' van CSR. De 'performance' van CSR kan op verschillende manieren berekend worden. Hierbij dienen sociale en economische indicatoren, indicatoren betreffende de verandering in het meten van milieukwaliteit en indicatoren betreffende publieke activiteit meegenomen te worden (Ciegis, Ramanauskiene, & Startiene, 2015). In dit onderzoek is de keuze gemaakt om alleen de sociale en economische indicatoren te onderzoeken. Het onderzoeken van alle indicatoren kan vanwege de beperkte tijd niet gedaan worden en de eerdere onderzoeken naar de Duitse en Scandinavische bancaire markten hebben zich ook toegespitst op de sociale en economische indicatoren (Paulet & Relano, 2012; Relano & Paulet, 2012). Hierdoor wordt door dit onderzoek de mogelijkheid gecreëerd de resultaten van de verschillende onderzoeken met elkaar te vergelijken. Een manier om de 'performance' van CSR door middel van sociale en economische indicatoren te onderzoeken is door gebruik te maken van het systeem dat ontworpen is door Relano (Ciegis et al., 2015; Relano, 2008). Relano (2008) heeft zich specifiek toegelegd op de bancaire markt en heeft geconcludeerd dat de manier

waarop banken hun balans inrichten inzicht geeft in de manier van bankieren. De balans van de banken vertegenwoordigt de manier waarop banken in de praktijk bankieren. Het verschil tussen conventionele banken en duurzame banken dat uit de balans blijkt is dat conventionele banken speculatief financieel handelen en duurzame banken dit niet tot nauwelijks doen. Speculatief financieel handelen houdt in dat banken bereidt zijn producten of diensten te kopen of te leveren waarbij het uiteindelijke resultaat onduidelijk is; banken zijn bereidt grote risico's te nemen omdat de 'pay off' daarbij groot is (Relano, 2008).

Voor dit onderzoek zijn de balansen van de banken onderverdeeld in acht verschillende categorieën; vier aan de activazijde, en vier aan de passivazijde (Tabel 2). Elke categorie is een deel, een percentage, van de balans van de bank. Dit percentage vertegenwoordigt hoe groot een categorie relatief is ten opzichte van het balanstotaal. De vier categorieën aan de activazijde tellen gezamenlijk op tot 100% en de vier categorieën aan de passivazijde tellen ook gezamenlijk op tot 100%. De verschillende percentages per categorie die als uitkomsten naar voren zullen komen, zijn een aanwijzing van de verschillende manieren van bankieren (Relano, 2008; Relano & Paulet, 2012). In de eerdere onderzoeken is geen precieze methode gedefinieerd op welke wijze balansposten beoordeeld dienen te worden. Bij beide eerdere onderzoeken is verwezen naar de jaarverslagen en eigen berekeningen van de auteurs. Derhalve is het dit onderzoek niet exact mogelijk geweest om de eerder gebruikte methodes te repliceren. De balansposten zijn in dit onderzoek op basis van definities uit de eerdere onderzoeken, eigen aannames en eigen inzichten ingedeeld in een van de acht categorieën. Uit eerdere onderzoeken is gebleken dat 'client transactions' bestaan uit het deel dat banken besteden aan de allocatie van middelen afkomstig van of aan hun klanten, hierbij gaat het voornamelijk om (hypotheek)leningen en spaargelden (Paulet & Relano, 2012; Relano, 2008; Relano & Paulet, 2012). 'Financial transactions' behelzen de speculatieve financiële activiteiten van de bank. In dit onderzoek wordt aangenomen dat het noodzakelijk is dat het speculatieve activiteiten zijn, rentevaste obligaties vallen hierdoor niet onder de 'financial transactions' (Relano & Paulet, 2012). Duurzame banken hebben als kenmerk dat zij transparant zijn (Tischer, 2013). Door deze transparantie is het voor duurzame banken, ten opzichte van de grootbanken, gemakkelijker te beoordelen of er sprake is van speculatieve activiteiten. Dit is gemakkelijker te concluderen is uit de informatie van de jaarverslagen. Als het onduidelijk is of een activiteit speculatief is of niet, is deze activiteit binnen dit onderzoek gecategoriseerd zijnde speculatief en dus als 'financial transaction'. 'Interbank operations' zijn zeer kortlopende leningen van meestal één dag die banken elkaar verlenen om aan hun verplichtingen te kunnen voldoen, en 'reserves' behelzen de financiële middelen gehouden bij de centrale bank (Relano & Paulet, 2012).

Het is niet mogelijk om balansposten zoals materiële vaste activa en belastingvorderingen te plaatsen in een van categorieën. Binnen dit onderzoek is gekozen

deze balansposten te plaatsen onder de 'reserves' aan de activazijde en 'equity' aan de passivazijde omdat ze niet te categoriseren zijn in de overige drie categorieën en het mogelijk is om deze balansposten als reserve te zien. Dit is mogelijk onjuist maar voor het onderzoek zijn de 'interbank operations' en 'reserves/equity' van ondergeschikt belang, de focus ligt op de verhouding 'client transactions' versus 'financial transactions'.

Tabel 2: Indeling van balans op basis van de verschillende categorieën.

Activa	Passiva
Interbank operations	Interbank operations
Client transactions	Client transactions
Financial transactions	Financial transactions
Reserves	Equity

3.2. Nederland

De keuze voor Nederland is gebaseerd op de achtergrond van de auteur en eerdere onderzoeken van Paulet en Relano. Dit zijn onderzoeken naar de implementatie van CSR uitgevoerd voor respectievelijk de Duitse en Scandinavische bancaire markten (Paulet & Relano, 2012; Relano & Paulet, 2012). In de inleiding is vermeld dat beide onderzoeken aanbevelen de eerdere onderzoeken voor meer banken en voor meer landen uit te voeren. Vanwege tijdsbeperking is het niet mogelijk geweest alle landen of meerdere landen te onderzoeken en is er dus gekozen om één land te onderzoeken: Nederland.

De Nederlandse bancaire markt verschilt ten opzichte van de Duitse en Scandinavische markten en heeft enkele opvallendheden. De Nederlandse bancaire wereld is relatief groot in vergelijking met de Nederlandse economie. Het Nederlands bankwezen heeft een omvang van ongeveer vier maal het Nederlandse Bruto Binnenlands Product (BBP). Hierbij hebben de grootbanken, ING Bank, ABN AMRO, Rabobank, en SNS Reaal verreweg het grootste deel van de markt in handen (Wijffels, 2013). Voornamelijk de positie van ING is opvallend. Het balanstotaal van de ING Bank is ongeveer anderhalf keer zo groot als het BBP van Nederland; 992 miljard ten opzichte van 632 miljard (CBS, 2015; ING Group N.V., 2015a). Wereldwijd nemen de Nederlandse grootbanken, maar ook de Nederlandse duurzame banken een belangrijke plaats in. Drie van de vier Nederlandse grootbanken staan in de top 60 grootste banken ter wereld, en de Nederlandse duurzame banken, Triodos Bank en ASN Bank, horen bij de toonaangevende duurzame banken in Europa en eventueel zelfs ter wereld (Financial Times, 2009; San-Jose, Retolaza, & Gutierrez, 2009; Tor & Sarfraz, 2013). Dit zou kunnen suggereren dat de Nederlandse bancaire markt in haar totaliteit meer

ethisch ingericht is door het bestaan van enkele toonaangevende duurzame banken (Paulet & Relano, 2012).

Daarnaast heeft Nederland een grote hypotheekmarkt, hypotheeklen die veelal verstrekt worden door het bankwezen, en in vergelijking met andere Europese landen een relatief groot depositofinancieringsgat (Brounen, 2001). Het depositofinancieringsgat is het verschil tussen de grootte van de uitstaande hypotheeklen bij banken ten opzichte van de spaardeposito's waarover de banken kunnen beschikken (Schilder, Conijn, & Eskinasi, 2012). Nederland heeft op Ierland na het grootste depositofinancieringsgat van de Europese landen, het verschil ten opzichte van de Scandinavische landen en Duitsland is aanzienlijk (Wijffels, 2013). Het mogelijke gevolg hiervan is dat Nederlandse banken een relatief groot deel van hun balans besteden aan 'client transactions' en hierdoor binnen het kader van Relano (2008) een meer ethisch beleid voeren.

Laatste opvallendheid is de nationalisering van twee van de Nederlandse grootbanken door de problemen die bij deze banken ontstaan zijn door de kredietcrisis. Zowel ABN AMRO als SNS zijn in respectievelijk 2009 en 2013 door de Nederlandse overheid genationaliseerd en daardoor dus volledig eigendom geworden van de Nederlandse staat (Boonstra, 2009; Engelen, 2014). Bij de eerdere onderzoeken omtrent de Scandinavische en de Duitse banken waren er in de gekozen populatie geen volledige staatsbanken opgenomen (Centraal Planbureau, 2009). De nationalisering zou als gevolg kunnen hebben dat deze banken zich anders gaan gedragen op de bancaire markt. Uit de empirie komt naar voren dat zodra banken gereguleerd of gedereguleerd worden ze hun gedrag aanpassen (Bertrand, Schoar, & Thesmar, 2007). Als gevolg van nationalisatie is het mogelijk dat genationaliseerde banken zich meer richten op hun klanten dan op het maken van winst.

Op basis van het bovenstaande de Nederlandse bancaire markt een interessante markt om voor dit onderzoek te gebruiken en de banken die op die markt opereren te onderzoeken. Welke banken in dit onderzoek onderzocht zijn wordt in de volgende paragraaf besproken.

3.3. Welke banken

Voor dit onderzoek is een selectie gemaakt van de banken in Nederland. Het onderzoeken van alle Nederlandse banken is niet mogelijk door de beperkte tijd. De Nederlandse bancaire sector is voor het grootste deel in handen van vier banken, de vier grootbanken van Nederland. Het gaat hierbij om de ING Bank, ABN AMRO, Rabobank, en SNS (Engelen, 2014). Dit onderzoek vergelijkt deze grootbanken met hun duurzame tegenhangers, de Triodos Bank en de ASN Bank, op het gebied van CSR implementatie. De grootbanken beheersen de Nederlandse markt, ze beheren namelijk zo'n 90% van de hypotheeklen,

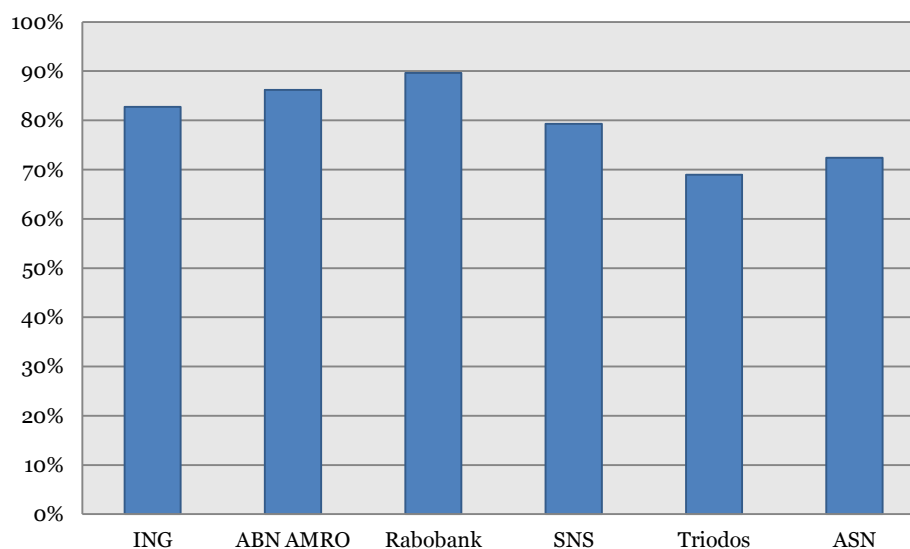
kredieten, en spaargelden op de Nederlandse bancaire markt (Wijffels, 2013). De grootbanken die onderzocht zijn, zijn zeer divers. ABN AMRO en SNS zijn beide door de crisis genationaliseerd en zijn hierdoor staatsbanken geworden (Boonstra, 2009; Engelen, 2014). De Rabobank is van oorsprong een coöperatieve bank en is dus lange tijd in handen geweest van klanten en niet van aandeelhouders, echter is het sinds 27 januari 2014 voor iedereen mogelijk certificaten Rabobank te kopen op de beurs (Rabobank, 2013). De ING Bank is als enige van de vier grootbanken te zien als daadwerkelijke conventionele bank (Engelen, 2014). De twee duurzame banken die meegenomen zijn voor dit onderzoek leveren financieel slechts een kleine bijdrage op de Nederlandse bancaire markt, maar toch zijn het zeer belangrijke spelers op deze bancaire markt. Veel westerse landen hebben geen tot weinig duurzame banken, terwijl in Nederland twee belangrijke duurzame banken actief zijn. In vergelijking met de eerdere onderzoeken beschikken alleen de Scandinavische landen tevens over meerder duurzame banken die een significante rol spelen op de bancaire markten (Paulet & Relano, 2012).

Dit onderzoek heeft plaatsgevonden aan de hand van de tweedeling van grootbanken versus duurzame banken. Er zou beargumenteerd kunnen worden dat het beter zou zijn meerdere categorieën te introduceren en duurzame banken te vergelijken met conventionele, staats-, en coöperatieve banken. Vanwege drie redenen is toch gekozen om grootbanken te onderzoeken in plaats de splitsing te maken. Ten eerste vanwege de waarschijnlijk kortstondige periode dat ABN AMRO en SNS staatsbank zijn, er zijn alweer plannen om de ABN AMRO naar de beurs te brengen (Willems & Couwenbergh, 2015). Ten tweede omdat de Rabobank kortgeleden een beursnotering heeft verkregen en hierdoor geen volledig coöperatieve bank is. En ten derde vanwege het feit dat de vier grootbanken de Nederlandse markt beheersen en de ING Bank, ABN AMRO, Rabobank en SNS hierdoor de bepalende Nederlandse banken zijn.

4. De 'practices' van CSR

Om tot beantwoording van de onderzoeksvraag te geraken worden er in dit onderzoek twee deelvragen beantwoord. De eerste deelvraag luidt: *In hoeverre hebben Nederlandse banken CSR rapportages opgesteld?* Deze deelvraag houdt verband met de variabele de 'practices' van CSR. Voor beantwoording van deze deelvraag is er gebruikt gemaakt van het systeem dat gecreëerd is door Scholtens in 2009. Binnen het systeem van Scholtens en de daarbij behorende indicatoren zijn de jaarverslagen van de zes banken beoordeeld aan de hand van deze indicatoren. Het resultaat van deze beoordeling is terug te vinden in Appendix 2. Het resultaat dat vervolgens uit de indicatoren geconcludeerd wordt is terug te vinden in Figuur 1.

Figuur 1: Resultaten van de 'practices' van CSR van de onderzochte banken.

Voor bronnen en totstandkoming van de figuur zie Appendix 2.

De eerste conclusie die getrokken dient te worden op basis van de figuur is dat de vier grootbanken beter scoren dan de twee Nederlandse duurzame banken op het gebied van CSR 'practices' in hun jaarverslagen. De drie grootste banken van Nederland, ING, ABN AMRO en Rabobank, hebben allemaal een score van 80% of hoger, met de vierde bank van Nederland, SNS, met een score van 79%. De scores van de ING Bank, ABN AMRO en Rabobank liggen in lijn met eerdere onderzoek van Jeucken en Scholtens die op ongeveer dezelfde waarden uitkwamen. SNS was in die onderzoeken niet onderzocht (Jeucken, 2001; Scholtens, 2009). De duurzame banken blijven op dit gebied echter achter ten opzichte van de Nederlandse grootbanken. De ASN Bank komt net iets boven een percentage uit van 70%, terwijl de Triodos Bank dit percentage niet haalt en net onder de 70% blijft steken.

Op grond van bovenstaande dient een tweede conclusie getrokken te worden. De grootbanken zijn op basis van de variabele de 'practices' van CSR zeer begaan met CSR, meer dan de duurzame banken. Dit is terug te zien in welke mate gerapporteerd wordt door de banken over CSR. De grootbanken hebben allemaal tamelijk veel ruimte in hun jaarverslagen besteed om hun CSR beleid te vermelden in de richting van hun aandeelhouders. De Triodos Bank daarentegen heeft hier veel minder ruimte voor ingeruimd (Triodos Bank NV, 2015a). De ASN Bank besteed wel meer aandacht aan hun CSR beleid in het jaarverslag, maar dit zou het gevolg kunnen zijn van het feit dat ASN Bank onderdeel is van de SNS Bank (SNS REAAL N.V., 2015). De ABN AMRO Bank heeft als enige bank nog een apart CSR rapport van 66 bladzijdes openbaar gemaakt (ABN AMRO Group N.V., 2015). Dit is meer dan de helft van de totale grootte van het volledige duurzaamheids- en jaarverslag van de ASN Bank (ASN Bank, 2015).

Op basis van de resultaten is de conclusie op de deelvraag als volgt. Nederlandse banken hebben in verschillende mate CSR rapportages opgesteld. De grootbanken nemen ten opzichte van de duurzame banken het voortouw en stellen een uitgebreider CSR beleid op. De duurzame banken blijven daarentegen iets achter en scoren minder ten opzichte van de grootbanken op dit gebied. Echter zal er gezien worden bij de beantwoording van de tweede deelvraag dat dit verschil in het voordeel van de grootbanken in de praktijk niet waarneembaar is.

5. De 'performance' van CSR

Het opstellen van een CSR beleid is tamelijk eenvoudig uit te voeren door een bank. Het is echter de vraag of zodra er CSR beleid is opgesteld, dit CSR beleid ook uitgevoerd wordt door de bank. Derhalve wordt in dit hoofdstuk aandacht besteed aan de beantwoording van de tweede deelvraag: *In hoeverre hebben Nederlandse banken hun eigen CSR rapportages doorgevoerd in de praktijk?* Deze deelvraag ziet toe op de daadwerkelijke implementatie van CSR beleid bij de banken, oftewel de variabele betreffende de 'performance' van CSR.

Alle onderzochte Nederlandse banken hebben CSR beleid dat ze volgens de jaarverslagen uitvoeren in de praktijk. Het is in de praktijk niet zo dat de banken hun eigen CSR in zijn volledigheid niet nakomen. Banken hebben branches waarin ze niet willen investeren, dit komt ook terug in het systeem van Scholtens (zie Appendix 1 punt 14). Dit komt ook naar voren zodra de praktijk in ogenschouw genomen wordt. Een zo'n branche is de branche voor cluster munitie. Verscheidene banken desinvesteren in deze branche en nemen maatregelen om ervoor te zorgen dat geen financiële middelen ten goede komen van de desbetreffende branche. Slechts kleine verschillen zijn hierbij waarneembaar; Triodos Bank en ASN Bank blijken zich in zeer intensief in te zetten om niet in cluster munitie te investeren. ABN AMRO, Rabobank en SNS zetten zich hier tamelijk intensief voor in, maar in mindere mate dan de duurzame banken (Boer, Cukier, Herder, Oosterwijk, & Riemersma, 2014).

De verschillen tussen grootbanken en duurzame banken worden groter zodra er gekeken wordt naar de beloningen die de CEO's van de verscheidene banken ontvangen en de verhouding van dit bedrag ten opzichte van de minst verdienende werknemer bij de desbetreffende bank. Op grond van de jaarverslagen blijkt dat de CEO's en andere bestuurders bij de grootbanken vele malen meer verdienen ten opzichte van de bestuurders van de duurzame banken en tevens dat het verschil tussen het salaris van de CEO en dat van de minst verdienende werknemer bij grootbanken significant groter is dan dat het geval is bij de duurzame banken. Hierbij dient de vraag gesteld te worden of grootbanken echt om hun werknemers en om hun CSR geven, of dat hun CSR beleid loze woorden en beloftes behelst.

5.1. Grootbanken

Het verschil tussen grootbanken en duurzame banken wordt een stuk groter als er aan de hand van de balansen van de verscheidene banken gekeken wordt naar de werkzaamheden in de praktijk. Aan de hand van het systeem dat gegeven is door Paulet en Relano is in onderstaande tabel (Tabel 3) samengevat hoe de Nederlandse grootbanken hun balansen gestructureerd hebben. Deze resultaten zijn tot stand gekomen door de balanscijfers van de

banken (Appendix 4) te kwalificeren binnen een van de acht categorieën van het systeem van Relano (2008) (Appendix 3). Of een transactie speculatief is, of niet, zorgt voor het verschil tussen 'client transactions' en 'financial transactions'; dit is uiteengezet in paragraaf 3.1. Voor het trekken van een conclusie op de tweede deelvraag is de verhouding tussen de 'financial transactions' en 'client transactions' van belang. 'Interbank operations' en 'reserves/equity' zijn van ondergeschikt belang en zijn niet behandeld in dit onderzoek.

Tabel 3: Balansstructuur Nederlandse grootbanken.

	Activa			
	ING	ABN AMRO	Rabobank	SNS
Interbank operations	4%	6%	7%	4%
Client transactions	52%	68%	68%	78%
Financial transactions	41%	25%	16%	14%
Reserves	3%	2%	9%	4%

	Passiva			
	ING	ABN AMRO	Rabobank	SNS
Interbank operations	3%	4%	3%	3%
Client transactions	49%	56%	48%	68%
Financial transactions	41%	35%	42%	21%
Equity	8%	6%	8%	8%

Voor bronnen en totstandkoming van de tabel zie Appendices 3 en 4.

Uit bovenstaande tabellen blijkt dat de balansen van de grootbanken voor een relatief groot deel uit 'financial transactions' bestaan. ING besteedt 41% aan haar activazijde en 41% aan haar passivazijde aan 'financial transactions'. De overige banken besteden aan de activazijde van hun balansen minder aan 'financial transactions'. De ABN AMRO, Rabobank en SNS besteden respectievelijk 25%, 16% en 14% van haar activa aan 'financial transactions'. Aan de passivazijde van de balansen zijn de verschillen tussen de grootbanken minder groot. ING besteedt zoals eerder vermeld 41% van haar passiva aan 'financial transactions'. ABN AMRO, Rabobank en SNS besteden respectievelijk 35%, 42% en 21% van hun passiva aan 'financial transactions'. Het gevolg dat veroorzaakt wordt door het relatief grote deel van de balans dat uit 'financial transactions' bestaat, is dat 'client transactions' een relatief kleiner deel van de balans beslaan. ING, ABN AMRO, Rabobank en SNS besteden respectievelijk 52%, 68%, 68% en 78% aan 'client transactions' aan hun activazijde en respectievelijk 49%, 56% 48% en 68% aan 'client transactions' aan hun passivazijde.

Het verschil tussen de grootbanken is opmerkelijk te noemen, maar mogelijk ook verklaarbaar. Eerder is aangegeven dat zowel de ABN AMRO als de SNS de laatste jaren generationaliseerd zijn, hierdoor bestaat de mogelijkheid dat de laatste jaren de focus verschoven is ten faveure van de klant. De Rabobank daarentegen is van oudsher een coöperatieve bank die geruime tijd geen beursnotering had. Hierdoor heeft de bank vanuit haar historie zowel de focus gehad op winst als op de klant. Dit verband lijkt terug te komen in de resultaten.

Uit Tabel 3 volgt dat de grootbanken relatief grote percentages van hun balans besteden aan 'financial transactions'. De berekende percentages zijn echter lager dan grootbanken in Duitsland of andere Europese banken voor de crisis (Paulet & Relano, 2012; Relano & Paulet, 2012). Toch laat dit zien dat de focus van de grootbanken zich voor een (groot) deel richt op de financiële markten en in mindere mate op de klanten. De spaargelden, staande aan de passivazijde, die door de grootbanken beheerd worden ten opzichte van hun balanstotaal zijn klein, en het grootste deel van 'client transactions' aan de activazijde bestaat uit particuliere hypotheekleningen. De afgelopen jaren is de werkwijze van grootbanken in zijn totaliteit niet veranderd, de grootbanken zijn wel iets voorzichtiger geworden in hun werkwijze, maar significante veranderingen zijn niet zichtbaar geworden (Paulet, Parnaudeau, & Relano, 2013).

Een mogelijke reden achter de niet tot nauwelijks veranderde werkwijze van grootbanken is dat de grootbanken als meest belangrijke doel hebben hun winst te maximaliseren zoals ook al in het theoretisch kader naar voren gekomen is. Dit streven van winstmaximalisatie staat echter op zeer gespannen voet met het streven naar een CSR beleid met een hoge ethische standaard. Uit eerder onderzoek is gebleken dat het streven naar zowel winstmaximalisatie als naar een ethisch CSR beleid op de korte termijn volledig onmogelijk is (Jensen, 2001). Het lijkt er op dat zodra grootbanken niet bereid zijn af te stappen van het idee van winstmaximalisatie, het voor deze banken niet mogelijk is zich te houden aan hun CSR beleid (Paulet & Relano, 2012).

5.2. Duurzame banken

De balansen van de Nederlandse duurzame banken laten een totaal ander beeld zien in vergelijking met de Nederlandse grootbanken. Ook voor deze duurzame banken is door middel van het kader van Paulet en Relano samengevat hoe hun balansen ingedeeld zijn; de resultaten hiervan zijn te vinden in Tabel 4. Deze resultaten zijn tot stand gekomen door de balanscijfers van de banken (Appendix 4) te kwalificeren binnen een van de acht categorieën van het systeem van Relano (2008) (Appendix 3). Of een transactie speculatief is, of niet, zorgt voor het verschil tussen 'client transactions' en 'financial transactions'; dit is uiteengezet

in paragraaf 3.1. Voor het trekken van een conclusie op de tweede deelvraag is de verhouding tussen de 'financial transactions' en 'client transactions' van belang. 'Interbank operations' en 'reserves/equity' zijn van ondergeschikt belang en zijn niet behandeld in dit onderzoek. Dit is dezelfde methode die gebruikt is voor het kwantificeren van de 'performance' CSR van grootbanken.

Tabel 4: Balansstructuur Nederlandse duurzame banken.

	Activa		Passiva	
	Triodos	ASN	Triodos	ASN
Interbank operations	8%	0%	1%	0%
Client transactions	87%	93%	88%	92%
Financial transactions	0%	0%	0%	0%
Reserves/Equity	5%	7%	11%	14%

Voor bronnen en totstandkoming van de tabel zie Appendices 3 & 4.

De uitkomsten van de duurzame banken verschillen grotendeels ten opzichte van de resultaten bij de grootbanken. Voornamelijk op het gebied van 'financial transactions' is er een opvallend verschil te constateren. Beide duurzame banken hebben weinig tot geen 'financial transactions' op hun balans staan. Bij de Triodos Bank en ASN Bank bestaat de activazijde van de balans respectievelijk voor 87% en 93% uit 'client transactions'. Voor de passivazijde gelden bijna dezelfde waarden; respectievelijk 88% en 92%. Het deel dat beide banken besteden aan 'financial transactions' is voor zowel de activa- als de passivazijde 0%. Triodos Bank en ASN Bank begeven zich klaarblijkelijk amper op de speculatieve aandelenmarkten maar bankieren op traditionele wijze door spaargelden te beheren en kredieten te verstrekken (Paulet & Relano, 2012). De duurzame banken focussen zich niet, zoals de grootbanken dit wel doen, op winstmaximalisatie. Duurzame banken hebben drie hoofdzaken waar zij zich op richten, mensen, planeet en winst (De Clerck, 2009; Weber, 2012). Dit houdt in dat de banken voordat zij kredieten verlenen, waar ze winsten op kunnen maken, na gaan of de projecten waarvoor de kredieten gebruikt worden ten goede komen aan mens en planeet. Deze handelwijze impliceert ook dat duurzame banken gespecialiseerd zijn op de innovatieve markten, ook als deze niet winstgevend zijn (Paulet & Relano, 2012).

De conclusie op de deelvraag op grond van de resultaten is dat de duurzame banken wel hun CSR beleid nakomen, misschien in de praktijk beter dan ze rapporteren in hun jaarverslagen. Voor de Nederlandse grootbanken lijkt eerder het tegenovergestelde het geval te zijn, in de praktijk blijken zij in mindere mate hun CSR beleid uit te voeren dan ze volgens hun jaarverslag melden.

6. Conclusie

Alle banken die in deze bachelorscriptie onderzocht zijn, zijn actief op de Nederlandse markt en dienen zich te houden aan de regelgeving van De Nederlandsche Bank en de Nederlandse overheid. De banken verschillen ten opzichte van elkaar op het gebied van implementatie van hun CSR beleid door hun verschil van bankieren. De grootbanken hebben een uitgebreider CSR beleid opgesteld ten opzichte van de duurzame banken. Zodra de balansen van de banken onderzocht worden dient de conclusie te luiden dat duurzame banken hun CSR beleid in de praktijk beter nakomen dan de grootbanken. Op basis van al het bovenstaande dient op de onderzoeksvraag: *In hoeverre hebben Nederlandse banken CSR geïmplementeerd in hun beleid?* het volgende geconcludeerd te worden. Nederlandse banken hebben in tamelijk grote mate CSR beleid geïmplementeerd op basis van hun jaarverslagen. Zodra er echter de focus verschuift naar de daadwerkelijke uitvoering in de praktijk blijkt er een tweedeling te ontstaan in het Nederlandse bancaire landschap. De grootbanken aan de ene kant, die hun CSR beleid in mindere mate nakomen dan verwacht mag worden op basis van hun jaarverslagen, en de duurzame banken aan de andere kant, die vasthouden aan hun geschreven CSR beleid in de praktijk en naar het lijkt zelfs beter verantwoord ondernemen in de praktijk dan volgens hun eigen jaarverslagen.

Dit verschil ontstaat door de verschillende visies op bankieren bij de banken. De grootbanken richten zich op winstmaximalisatie, waarbij CSR in het nauw komt, focussen op beide is namelijk onmogelijk zoals naar voren is gekomen. De duurzame banken richten zich daarentegen veel minder op winst maken, verantwoordelijkheid nemen in de richting van de mens, natuur en aarde komt op plaats één. Hierbij bestaat bij deze duurzame banken de bereidheid om met mindere winsten moreel gezien het juiste te bereiken, iets wat bij de grootbanken niet terug te vinden lijkt te zijn.

7. Discussie

Deze bachelorscriptie heeft een aantal beperkingen die in dit hoofdstuk besproken zullen worden, ook zullen hierbij aanbevelingen gedaan worden voor eventuele verdere onderzoeken in de toekomst. Ten eerste worden de tekortkomingen in de methodologie besproken en ten tweede de tekortkomingen in het onderzoek.

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van twee specifieke methodes. Ten eerste is er aan de hand van het systeem van Scholtens (2009) een analyse uitgevoerd in hoeverre Nederlandse banken CSR rapportages opgesteld hebben. Echter is al aangegeven dat dit gebruikte systeem tekortkomingen heeft. De belangrijkste daarvan is dat niet de mate aangegeven kan worden in hoeverre een bepaalde indicator in het CSR rapport naar voren komt, er is alleen sprake van 'ja' of 'nee'. Hierdoor is het niet mogelijk om verschillen tussen banken, zodra deze banken bijvoorbeeld microkredieten verstrekken, mee te nemen. Het verschil van een bank die één microkrediet verstrekt ten opzichte van een bank die meerdere microkredieten verstrekt wordt namelijk niet zichtbaar. Het zou vanwege deze reden aan te raden zijn om een systeem te ontwikkelen waarin ook wordt meegenomen in welke mate bepaalde indicatoren in CSR rapportages terug te vinden zijn. Op die manier kan er een specifiekere conclusie getrokken worden op de vraag hoe banken op basis van hun jaarverslagen CSR beleid uitvoeren.

Ten tweede is er gebruikt gemaakt van de methode van Relano (2008) die in de onderzoeken voor Duitse en Scandinavische banken gebruikt is om te kunnen concluderen wat banken in de praktijk van hun CSR beleid doorvoeren. Voor deze methode is er gebruik gemaakt van de balansen van de verschillende banken. Over deze methode dienen een paar op- en aanmerkingen gemaakt te worden. Er bestaat op dit moment geen gevestigde methode om de implementatie van CSR te kunnen concluderen (Gjølberg, 2009). Meerdere methodes zijn mogelijk om dit onderzoeken. De gebruikte methode in dit onderzoek is hierdoor niet de enige mogelijke methode, andere methodes kunnen leiden tot andere resultaten. Daarnaast omvat de hier gebruikte methode niet alle indicatoren die meegenomen dienen te worden zodra er onderzoek verricht wordt naar de 'performance' van CSR. Uit hoofdstuk 3 is gebleken dat er drie indicatoren onderzocht dienen te worden: sociale en economische indicatoren, indicatoren betreffende de verandering in het meten van milieukwaliteit en indicatoren betreffende publieke activiteit meegenomen te worden (Ciegis et al., 2015). Dit onderzoek heeft zich alleen gericht op de sociale en economische indicatoren en heeft de overige indicatoren buiten beschouwing gelaten. Dit vanwege het tijdgebrek en vanwege de nu ontstane mogelijkheid de uitkomsten van dit onderzoek te vergelijken met de onderzoeken van Paulet en Relano (2012) en Relano en Paulet (2012). Verder is het onduidelijk hoe in de eerdere onderzoeken van Paulet & Relano (2012) en Relano & Paulet

(2012) de resultaten precies tot stand gekomen zijn door middel van de methode opgesteld door Relano (2008). Alleen in het onderzoek naar de Duitse banken wordt een korte uiteenzetting gegeven op basis waarvan balansposten toegekend zijn aan een van de acht categorieën (Relano & Paulet, 2012). Relano (2008) heeft geconcludeerd dat de manier waarop banken hun balans ingericht hebben inzicht geeft in de manier van bankieren door deze banken. Maar het verschil tussen de categorieën is niet volledig duidelijk vanuit de eerdere onderzoeken. Voor dit onderzoek was het derhalve niet altijd duidelijk binnen welke categorie bepaalde balansposten zouden moeten vallen. De indeling binnen dit onderzoek is dan ook op grond van het onderzoek van Relano (2008), het onderzoek naar de Duitse banken (Relano & Paulet, 2012) en op grond van persoonlijk inzicht van de auteur gemaakt. Hier zouden dus discrepanties op kunnen zijn getreden ten opzichte van de eerdere onderzoeken.

Daarnaast zijn er vier categorieën opgenomen per balanszijde, maar de conclusie wordt alleen gebaseerd op de verhouding tussen 'client transactions' en 'financial transactions'. Het is dus onduidelijk waarom er vier categorieën opgesteld zijn en bijvoorbeeld niet drie, client transactions, financial transactions en een restcategorie. Ook zou het mogelijk zijn dat binnen de 'client transactions', voor dit onderzoek gezien als bevestiging van de implementatie van het opgestelde CSR beleid, leningen worden toegekend aan consumenten of bedrijven die helemaal niet voldoen aan het door de bank opgestelde CSR beleid. Dit is door middel van de gebruikte methode volledig oncontroleerbaar. Het tegenovergestelde behoort ook tot de mogelijkheden, dat binnen het deel van de balans bestaande uit 'financial transactions' er gehandeld wordt in financiële producten die bijdragen aan het door de bank opgestelde CSR beleid in plaats van hier tegen in te gaan. Als laatste dient vermeld te worden dat via deze methode alleen maar de balanscijfers van de banken onderzocht worden. Zaken die wel genoemd worden als indicator in het systeem van Scholten zoals 'community involvement' en 'business ethics principles' worden aan de hand van de balanscijfers niet onderzocht en worden buiten beschouwing gelaten door deze methode. Derhalve zou het aan te bevelen zijn, en misschien zelfs noodzakelijk, om de methode slechts op basis van de balanscijfers verder uit te bereiden. Zo wordt het mogelijk de niet uit de balanscijfers halende doorgevoerde indicatoren te kunnen onderzoeken. Alleen op die manier kan er daadwerkelijk een volledige conclusie getrokken worden of banken CSR geïmplementeerd hebben.

Over het onderzoek zelf dienen twee tekortkomingen opgemerkt te worden. Ten eerste de geografische tekortkoming. Het onderzoek heeft zich slechts gericht op zes Nederlandse banken. Dit type onderzoek heeft al plaatsgevonden voor zowel de Scandinavische landen en Duitsland, en nu ook voor Nederland, maar voor het verkrijgen van een volledig beeld van de

bancaire wereld zouden veel meer landen en veel meer banken, bij voorkeur alle banken van de wereld, onderzocht dienen te worden.

Ten tweede is dit onderzoek gericht op de jaarverslagen van de onderzochte banken uit het jaar 2014. Het zou het onderzoek ten goede komen door gedurende een langere periode dezelfde methodes toe te passen. Dit zou tevens de significante verschillen tussen de grootbanken kunnen verklaren, door wanneer er meer jaren onderzocht worden deze te linken aan de grote veranderingen binnen de banken zoals de nationalisaties. Samenvattend zou het dus moeten gaan om een onderzoek betreffende alle banken gedurende meerdere jaren.

Literatuurlijst

- ABN AMRO. (2013). *Exclusion List*. Amsterdam.
- ABN AMRO. (2015). *Sustainability Risk Policy for Lending*. Amsterdam.
- ABN AMRO Group N.V. (2015a). *Annual Report 2014*. Amsterdam: ABM AMRO Press Office.
- ABN AMRO Group N.V. (2015b). *Sustainability Report 2014*. Amsterdam.
- Acutt, N. J., Medina-Ross, V., & O'Riordan, T. (2004). Perspectives on corporate social responsibility in the chemical sector: A comparative analysis of the Mexican and South African cases. *Natural Resources Forum*, 302-316.
- Amalric, F. (2005). *The Equator Principles: A Step Towards Sustainability?* Zurich: Centre for Corporate Responsibility and Sustainability University of Zurich.
- ANP. (2015, Maart 23). *Salarisophef levert Triodos extra klanten op* . Opgehaald van Nu.nl: <http://www.nu.nl/economie/4017051/salarisophef-levert-triodos-extra-klanten.html>
- ASN Bank. (2013). *ASN Bank Jaarverslag 2012 Financiële resultaten en prestaties op het gebied van maatschappij en milieu*. Den Haag: ASN Bank.
- ASN Bank. (2014, April). Milieucertificaat ISO 14001. *ideaal*, p. 4.
- ASN Bank. (2015). *Verslag ASN Bank 2014 Duurzaamheidsverslag en financiële resultaten*. Den Haag: ASN Bank.
- BankTrack. (2003). *Collevecchio Declaration The role and responsibility of financial institutions*. Amsterdam: BankTrack.
- Benedikter, R. (2011a). European answers to the financial crisis: social banking and social finance. *Spice Stanford*.
- Benedikter, R. (2011b). *Social Banking and Social Finance: Answers to the Economic Crisis*. Springer Briefs in Business: New York.
- Bertrand, M., Schoar, A., & Thesmar, D. (2007). Banking deregulation and industry structure: evidence from the French banking reforms of 1985. *The journal of finance*, 597-628.
- Boer, R., Cukier, A., Herder, A., Oosterwijk, S., & Riemersma, M. (2014). *Worldwide investments in cluster munitions a shared responsibility*. The Hague: PAX.

- Boonstra, W. (2009). De staat gaat bankieren. In W. D. Financiën, *Jaarboek Overheidsfinanciën 2009* (pp. 177-198). Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Boulter, J., & Goodchild, L. (2012). *A new phase: the growth of sustainability reporting*. Amsterdam: Global Reporting Initiative.
- Bowen, H. (1953). *Social responsibilities of the businessman*. New York: Harper.
- Brammer, S., & Jackson, G. M. (2012). Corporate social responsibility and institutional theory: new perspectives on private governance. *Socio-Economic Review*, 3-28.
- Brounen, D. (2001). De hypothecaire revolutie. *Economisch Statistische Berichten* (NR. 4314).
- Brue, S. L., & Grant, R. R. (2007). *The evolution of economic thought*. Mason, OH: Thomson South-Western.
- Callen, S., & Thomas, J. (2009). Corporate financial performance and corporate social performance: an update and reinvestigation. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 61-78.
- Carroll, A. B. (1979). A three-dimensional conceptual model of corporate performance. *Academy of Management Review*, 497-505.
- Carroll, A. B. (2008). A history of corporate social responsibility: concepts and practices. In A. Crane, A. McWilliams, D. Matten, J. Moon, & D. S. Siegel, *The Oxford handbook of corporate social responsibility* (pp. 19-46). Oxford New York: Oxford University Press.
- Carroll, A. B., & Shabana, K. M. (2010). The business case for corporate social responsibility: a review of concepts research and practice. *International Journal of Management Reviews*, 85-105.
- CBS. (2015, Mei 13). *Bbp, productie en bestedingen; kwartalen, waarden*. Opgehaald van Centraal Bureau voor de Statistiek:
<http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=82601ned&D1=0-63&D2=0,2&D3=95-100&VW=T>
- Centraal Planbureau. (2009). *Na de nationalisering van de Noordse banken: bad banks, fusies en gedeeltelijke privatisering*. Opgehaald van CPB:
http://www.cpb.nl/sites/default/files/cep2009_kader_p133.pdf

- Ciegis, R., Ramanauskiene, J., & Startiene, G. (2015). Theoretical Reasoning of the Use of Indicators and Indices for Sustainable Development Assessment. *Engineering Economics*, 33-40.
- De Clerck, F. (2009). Ethical Banking. *Ethical Prospects - Economy, Society and Environment*, 209-227.
- Dodge v. Ford Motor Co., 170 NW 668 (Michigan Supreme Court 1919).
- Easley, R. W., Madden, C. S., & Dunn, M. G. (2000). Conducting marketing science: The role of replication in the research process. *Journal of Business Research*, 48(1), 83-92.
- Ehrman, M., Gambacorta, L., Martinez-Pages, J., Sevestre, P., & Worms, A. (2001). *Financial systems and the role of banks in the monetary policy transmission in the euro area*. Frankfurt am Main: European Central Bank Working Paper Series.
- Engelen, E. (2014). *De Schaduwelite*. Amsterdam: Amsterdam University Press B.V.
- Equator Principles. (2013, Juni). *About the Equator Principles*. Opgehaald van Equator-Principles.com: <http://www.equator-principles.com/index.php/about-ep/about-ep>
- Financial Times. (2009, Juni 04). *FT Sustainable Banking Awards 2009 - winners announced*. Opgehaald van Website van de Financial Times: <http://www.ft.com/cms/s/2/e1dafa8c-51a4-11de-b986-00144feabdco.html#axzz3ZGdaYFry>
- Friedman, M. (1970). The social responsibility of business is to increase its profits. *New York Times Magazine*, 32-33.
- Frynas, J. G. (2001). Corporate and state responses to anti-oil protests in the niger delta. *African Affairs*, 27-54.
- Garcia-Castro, R., Arino, M., & Canela, M. (2009). Does social performance really lead to financial performance? Accounting for endogeneity. *Journal of Business Ethics*, 107-126.
- Gjølberg, M. (2009). Measuring the immeasurable?: Constructing an index of CSR practices and CSR performance in 20 countries. *Scandinavian Journal of Management*, 10-22.
- Hu, V.-i., & Scholtens, B. (2014). Corporate Social Responsibility Policies of Commercial Banking in Developing Countries. *Sustainable Development*, 276-288.

- ING Group N.V. (2015a). *ING Group Annual Report 2014*. Amsterdam: Drukkerij Tesink, Zutphen.
- ING Group N.V. (2015b). *ING Group Sustainability Annex 2014*. Amsterdam.
- International Chamber of Commerce. (2000). *The Business Charter for Sustainable Development Principles for Environmental Management*. Parijs: ICC.
- International Finance Corporation World Bank Group. (2012). *IFC Performance Standards on Environmental and Social Sustainability*. Washington DC: IFC.
- Jensen, M. C. (2001). Value maximization, stakeholder theory, and the corporate objective function. *Journal of Applied Corporate Finance*, 8-21.
- Jeucken, M. (2001). Duurzaam bankieren door internationale topbanken in de praktijk. *Maandschrift Economie*, 477-504.
- Jeucken, M. (2004). *Sustainability in Finance, Banking on the planet*. Delft: Eburon Academic Publishers.
- Kassa. (2015, April 04). *40% bankklanten overweegt overstap*. Opgehaald van Kassa.nl: <http://kassa.vara.nl/tv/afspeelpagina/fragment/40-bankklanten-overweegt-overstap/speel/1/>
- Kemper, A., & Martin, R. L. (2010). After the fall: The global financial crisis as a test of corporate social responsibility theories. *European Management Review*, 229-239.
- Kosterman, R. (2009, Maart 18). *Bonussen: stop de heksenjacht op bankiers*. Opgehaald van Elsevier: <http://www.elsevier.nl/Algemeen/blogs/2009/3/Bonussen-stop-de-heksenjacht-op-bankiers-ELSEVIER227450W/>
- Little, I. (2002). *A critique of welfare economics (A pretrospective reissue)*. New York: Oxford University Press Inc.
- Margolis, J., Elfenbein, H., & Walsh, J. (2007). *Does it Pay to Be Good? A Meta-analysis and Redirection of Research on the Relationship Between Corporate Social and Financial Performance*. Ann Arbor: Ross School of Business, University of Michigan.
- Mos, B., & Rigter, N. (2015, Maart 22). *Woest om gegraai bankiers*. Opgehaald van Telegraaf.nl: http://www.telegraaf.nl/binnenland/23832626/___Woest_om_gegrai_bankiers___.html

- NOS. (2010, Januari 15). *De financiële crisis in retrospectief*. Opgehaald van NOS.nl: <http://nos.nl/artikel/129340-de-financiele-crisis-in-retroperspectief.html>
- OECD. (2000). *Environment and the OECD Guidelines for Multinational Enterprises*. OECD.
- OECD. (2005). *Environment and the OECD guidelines for multinational enterprises: corporate tools and approaches*. Opgehaald van OECD: <http://www.oecd.org/env/35415538.pdf>
- OECD. (2015). *About the OECD*. Opgehaald van OECD: <http://www.oecd.org/about/>
- Palley, T. (2007). *Financialization: what it is and why it matters*. Annandale-On-Hudson: The Levy Economics Institute of Board College.
- Paulet, E., & Relano, F. (2012). From CSR rhetoric to real business practice: ethical banking in Scandinavia. *International Journal of Business Governance and Ethics*, Vol.7(No.4), 350-364.
- Paulet, E., Parnaudeau, M., & Relano, F. (2013). Banking with ethics: strategic moves and structural changes of the banking industry in the aftermath of the subprime mortgage crisis. *Journal of Business Ethics*.
- Pigou, A. (1920). *The economics of welfare*. London: MacMillan and Co., Limited.
- Rabobank. (2013, december 30). *Handels- en koersinformatie*. Opgehaald van Rabobank.nl: https://www.rabobank.nl/images/ledencertificaat_2932216.pdf
- Rabobank Groep. (2015). *Jaarverslag 2014 Rabobank Groep*. Utrecht: Rabobank Directoraar Communicatie & Corporate Affairs.
- Rabobank Group. (2015). *Consolidated Financial Statements 2014 Rabobank Group*. Utrecht: Rabobank Communications & Corporate Affairs department.
- Ram, B. (2009, Maart 16). *MICROCAPITAL STORY: Global Alliance for Banking on Values Launched in The Netherlands; Eleven Banks Join to Form the Alliance*. Opgehaald van Website van MicroCapital: <http://www.microcapital.org/microcapital-story-global-alliance-for-banking-on-values-launched-in-the-netherlands-eleven-banks-join-to-form-the-alliance/>
- Relano, F. (2008). From sustainable finance to ethical banking. *Transformation in Business & Economics*, 123-131.

- Relano, F., & Paulet, E. (2012). Corporate responsibility in the banking sector: a proposed typology for the German case. *International Journal of Law and Management*, Vol.54(Iss.5), 379-393.
- San-Jose, L., Retolaza, J. L., & Gutierrez, J. (2009). *Ethical banks: an alternative in the financial crisis*. Athene: 22nd EBEN Annual Conference.
- Schilder, F., Conijn, J., & Eskinasi, M. (2012). *De Nederlandse hypotheekschuld in 2025, De (on)mogelijkheden om de stijging van de hypotheekschuld te beperken*. Amsterdam: Amsterdam School of Real Estate.
- Scholtens, B. (2009). Corporate Social Responsibility in the International Banking Industry. *Journal of Business Ethics*, 159-175.
- Smith, A. (1776). *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations*. London.
- SNS Bank. (2014). *SNS Bank Verantwoord Investeringsbeleid*. Utrecht.
- SNS Bank NV. (2014). *Banking to help people move forward Annual Report 2014*. Utrecht.
- SNS REAAL N.V. (2015). *SNS REAAL N.V. Jaarverslag*. Utrecht.
- Spector, B. (2008). Business responsibilities in a divided world: the cold war roots of the corporate social responsibility movement. *Enterprise & Society*, 314-336.
- The Global Compact. (2004). *Who Cares Wins Connection Financial Markets to a Changing World*. Opgehaald van UN Global Compact: https://www.unglobalcompact.org/docs/issues_doc/Financial_markets/who_cares_who_wins.pdf
- Tischer, D. (2013). Swimming against the tide: ethical banks as countermovement. *Journal of Sustainable Finance & Investment*, 314-332.
- Tor, M., & Sarfraz, S. (2013, December 23). *Largest 100 banks in the world*. Opgehaald van SNL: <https://www.snl.com/InteractiveX/Article.aspx?cdid=A-26316576-11566>
- Triodos Bank N.V. (2015, Mei 5). *Kerncijfers Triodos Bank 2010-2014*. Opgehaald van Website van Triodos Bank: <https://www.triodos.nl/nl/over-triodos-bank/wie-wij-zijn/kerncijfers/>
- Triodos Bank NV. (2015a). *Triodos Bank Annual Report 2014*. Zeist: Drukkerij Pascal.
- Triodos Bank NV. (2015b). *Triodos Bank minimum standard for direct lending and investments*. Zeist.

- Trouw. (2009, Januari 8). *Bankiers noemen bonussen als oorzaak van de crisis*. Opgehaald van Trouw:
<http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/Nieuws/article/detail/1602426/2009/01/08/Bankiers-noemen-bonussen-als-oorzaak-van-de-crisis.dhtml>
- UNEP Finance Initiative. (2015). *About*. Opgehaald van UNEP FI:
<http://www.unepfi.org/about/>
- United Nations Global Compact. (2013, April 22). *Overview of the UN Global Compact*. Opgehaald van UN Global Compact:
<https://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/index.html>
- Van Dale. (2005). *Groot woordenboek van de Nederlandse taal 14e editie*. Utrecht: Van Dale Uitgevers.
- Van den Dool, P. (2013, Februari 6). *Dijsselbloem: eerder ingrijpen bij SNS had niets uitgemaakt*. Opgehaald van NRC:
<http://www.nrc.nl/nieuws/2013/02/06/dijsselbloem-eerder-ingrijpen-bij-sns-had-niets-uitgemaakt/>
- Visser, W. (2008a). Corporate social responsibility in developing countries. In A. Crane, *The Oxford Handbook for Corporate Social Responsibility* (pp. 473-499). Oxford: Oxford University Press.
- Visser, W. (2008b, November 4). CSR and the Financial Crisis: Taking Stock.
- De Waard, P. (2015, April 21). Ideële bank ASN profiteert van bonuswoede. *Volkscrant*.
- Weber, O. (2012a). Environmental credit risk management in banks and financial service institutions. *Business Strategy and the Environment*, 248-263.
- Weber, O. (2012b). *Sustainable Banking - History and Current Developments*. Canada: University of Waterloo.
- Weber, O., Scholz, R.W., Michalik, G. (2010). Incorporating sustainability criteria into credit risk management. *Business Strategy and the Environment*, 39-50.
- Werner, K., & Weiss, H. (2003). *Das neue Schwarzbuch Markenfirmen*. Wenen-Frankfurt/M: Franz Deuticke Verlagsgesellschaft.
- Wijffels, H. (2013). *Naar een dienstbaar en stabiel bankwezen*. Den Haag: Commissie structuur Nederlandse banken.

Willems, L., & Couwenbergh, P. (2015, mei 22). *Dit najaar tot 30% ABN Amro naar beurs*.
Opgehaald van FD.nl: <https://fd.nl/economie-politiek/1105094/dit-najaar-tot-30-abn-amro-naar-beurs>

Zadek, S. (2007). The Path to Corporate Responsibility. *Harvard Business Review*, 125-132.

Appendices

Appendix 1

1. Sustainability report
2. ICC Business Charter Sustainable Development
3. UNEP finance initiative
4. Equator Principles
5. Global Compact
6. "Who cares wins"
7. Certified environmental management system EMAS
8. Certified environmental management system ISO14001
9. Environmental policy
10. Supply chain management
11. Quantitative environmental management targets
12. Transparency of environmental management targets
13. Environmental risk management in lending policy
14. Exclusion of specific sectors
15. World Bank guidelines environmental risk management
16. OESO guidelines environmental risk management
17. Socially responsible investing
18. Socially responsible saving
19. Sustainable financing
20. Microcredit
21. Environmental advice services
22. Climate products
23. Other sustainability products
24. Sponsoring (NGO's, community, etc.)
25. Community involvement
26. Training and education
27. Diversity and opportunities
28. Feedback from employees
29. Business ethics principles

Appendix 2

		ING	ABN AMRO	Rabobank	SNS	Triodos	ASN
1.	Sustainability report ¹	1	1	1	1	1	1
2.	ICC Business Charter Sustainable Development	1	1	1	0	0	0
3.	UNEP finance initiative	1	1	1	0	1	1
4.	Equator Principles	1	1	1	0	0	1
5.	Global Compact	1	1	1	1	0	1
6.	"Who cares wins"	0	1	0	0	0	0
7.	Certified environmental management system EMAS	0	0	0	0	0	0
8.	Certified environmental management system ISO14001	0	0	1	1	1	1
9.	Environmental policy	1	1	1	1	1	1
10.	Supply chain management	1	1	1	1	1	0
11.	Quantitative environmental management targets	1	1	1	1	1	1
12.	Transparency of environmental management targets	1	1	1	1	1	1

¹ Slechts de ABN AMRO Bank heeft een apart 'sustainability report' naar buiten gebracht, de overige banken brengen een 'integrated report' naar buiten. Hierbij worden het jaarverslag en het 'sustainability report' gecombineerd tot een rapport. Ondanks dit feit hebben toch alle banken een 1 ontvangen aangezien ze wel degelijk, ook als dit 'integrated' is, een 'sustainability report' publiceren.

13.	Environmental risk management in lending policy	1	1	0	1	1	1
14.	Exclusion of specific sectors	1	1	1	1	1	1
15.	World Bank guidelines environmental risk management	1	1	1	1	1	1
16.	OESO guidelines environmental risk management	1	1	1	1	1	1
17.	Socially responsible investing	1	1	1	1	1	1
18.	Socially responsible saving	1	1	1	1	1	1
19.	Sustainable financing	1	1	1	1	1	1
20.	Microcredit	1	1	1	0	1	1
21.	Environmental advice services	1	0	1	1	0	0
22.	Climate products	0	0	1	1	1	1
23.	Other sustainability products	0	1	1	1	1	1
24.	Sponsoring (NGO's, community, etc.)	1	1	1	1	0	1
25.	Community involvement	1	1	1	1	0	1
26.	Training and education	1	1	1	1	1	0
27.	Diversity and opportunities	1	1	1	1	1	0
28.	Feedback from employees	1	1	1	1	0	1
29.	Business ethics principles	1	1	1	1	1	0

Bronnen: (ING Group N.V., 2015a) (ING Group N.V., 2015b) (Jeucken, 2004) (ABN AMRO, 2015) (ABN AMRO, 2013) (ABN AMRO Group N.V., 2015a) (ABN AMRO Group N.V., 2015b) (Rabobank Groep, 2015) (Rabobank Group, 2015) (SNS Bank NV, 2014) (SNS Bank, 2014) (Triodos Bank NV, 2015a) (Triodos Bank NV, 2015b) (ASN Bank, 2014) (ASN Bank, 2015)

Appendix 3

Berekeningen hebben plaatsgevonden op basis van de geconsolideerde balansen van de banken. Zie voor deze data Appendix 4.

ING Bank (in miljoenen euro's)								
Activa				Passiva				
Interbank	Client	Financial	Reserve	Interbank	Client	Financial	Equity	
1	2	3	4	1	2	3	4	
37.119	517.478	136.959	12.233	29.999	483.871	6.861	58.496	
		4.384	2.100			126.352	17.166	
		2.756	1.655			11.297		
		95.402	13.966			97.091		
		2.239				6.040		
		953				13.551		
		80				142.132		
		165.532						
TOTAAL								
37.119	517.478	408.305	29.954	29.999	483.871	403.324	75.662	

4%	52%	41%	3%	3%	49%	41%	8%	

ABN AMRO (in miljoenen euro's)								
Activa				Passiva				
Interbank	Client	Financial	Reserve	Interbank	Client	Financial	Equity	
1	2	3	4	1	2	3	4	
21.680	151.998	9.017	706	15.744	88.655	3.759	14.877	
	15.398	25.285	1.412		144	30.449	1.003	
	6.648	41.466	255		109.753	13.918	175	
	87.866	18.511	504		17.459	77.131	5.473	
		1.136	4.986			8.328		
TOTAAL								
21.680	261.910	95.415	7.863	15.744	216.011	133.585	21.528	

6%	68%	25%	2%	4%	56%	35%	6%	

Rabobank (in miljoenen euro's)									
Activa					Passiva				
Interbank	Client	Financial	Reserve		Interbank	Client	Financial	Equity	
1	2	3	4		1	2	3	4	
45.302	462.447	4.279	43.409		17.883	326.471	67.560	38.871	
		4.325	2.059				8.047	794	
		56.489	7.148				19.744	255	
		39.770	211				189.060	473	
		3.807	2.501					11.928	
		452	8.560						
			327						
TOTAAL									
45.302	462.447	109.122	64.215	681.086	17.883	326.471	284.411	52.321	
7%	68%	16%	9%		3%	48%	42%	8%	

SNS Bank (in miljoenen euro's)									
Activa					Passiva				
Interbank	Client	Financial	Reserve		Interbank	Client	Financial	Equity	
1	2	3	4		1	2	3	4	
2.604	52.834	2.702	1.968		2.099	46.208	11.252	2.963	
		7.001	86				3.266	287	
		149	15					1.971	
			450					55	
			66					40	
			284					18	
TOTAAL									
2.604	52.834	9.852	2.869	68.159	2.099	46.208	14.518	5.334	
4%	78%	14%	4%		3%	68%	21%	8%	

Triodos Bank (in duizenden euro's)

Activa				Passiva				
Interbank	Client	Financial	Reserve	Interbank	Client	Financial	Equity	
1	2	3	4	1	2	3	4	
575.743	4.266.324	4	175.225	54.627	6.288.828		703.625	
	1.710.625	8.720	39.821				19.208	
	208.782		13.364				79.489	
			140.581				1.377	
			13.215				5.250	
TOTAAL								
575.743	6.185.731	8.724	382.206	7.152.404	54.627	6.288.828	-	808.949
8%	86%	0%	5%		1%	88%	0%	11%

ASN Bank (in duizenden euro's)

Activa				Passiva				
Interbank	Client	Financial	Reserve	Interbank	Client	Financial	Equity	
1	2	3	4	1	2	3	4	
	6.413.991		677.017		9.708.491	11.350	608.187	
	4.453.749		9.883		951.194		58.582	
			1.101				65.396	
			1.887				232.884	
			78.576				121	
TOTAAL								
-	10.867.740	-	768.464	11.636.204	-	10.659.685	11.350	965.170
0%	93%	0%	7%		0%	92%	0%	8%

Appendix 4

ING Bank Balans 2014

ING Group
Consolidated annual accounts
Consolidated balance sheet of ING Group

100

Consolidated balance sheet

as at 31 December

amounts in millions of euros	2014	2013	2012
ASSETS			
Cash and balances with central banks 2	12,233	13,316	17,657
Amounts due from banks 3	37,119	42,996	39,053
Financial assets at fair value through profit and loss 4			
– trading assets	136,959	114,247	116,245
– investments for risk of policyholders		39,589	98,765
– non-trading derivatives	4,384	8,546	13,951
– designated as at fair value through profit and loss	2,756	2,790	4,760
Investments 5			
– available-for-sale	95,402	137,897	193,584
– held-to-maturity	2,239	3,098	6,545
Loans and advances to customers 6	517,478	531,655	563,385
Reinsurance contracts 18		252	5,290
Investments in associates and joint ventures 7	953	2,022	2,461
Real estate investments 8	80	1,046	1,190
Property and equipment 9	2,100	2,446	2,674
Intangible assets 10	1,655	1,841	2,639
Deferred acquisition costs 11		1,353	4,549
Assets held for sale 12	165,532	156,884	65,596
Other assets 13	13,966	21,339	26,210
Total assets	992,856	1,081,317	1,164,554
EQUITY 14			
Shareholders' equity (parent)	50,424	45,776	51,303
Non-voting equity securities		1,500	2,250
	50,424	47,276	53,553
Minority interests	8,072	5,913	1,643
Total equity	58,496	53,189	55,196
LIABILITIES			
Subordinated loans 15	6,861	6,889	8,786
Debt securities in issue 16	126,352	127,727	143,436
Other borrowed funds 17	11,297	13,706	16,723
Insurance and investment contracts 18		111,769	229,950
Amounts due to banks 19	29,999	27,200	38,704
Customer deposits and other funds on deposit 20	483,871	474,312	454,930
Financial liabilities at fair value through profit and loss 21			
– trading liabilities	97,091	73,491	83,652
– non-trading derivatives	6,040	11,155	18,752
– designated as at fair value through profit and loss	13,551	13,855	13,399
Liabilities held for sale 12	142,132	146,401	67,497
Other liabilities 22	17,166	21,623	33,529
Total liabilities	934,360	1,028,128	1,109,358
Total equity and liabilities	992,856	1,081,317	1,164,554

Amounts for 2013 and 2012 have been restated to reflect the changes in accounting policies as disclosed in the section 'Changes in accounting policies in 2014' on page 108.

The comparison of the balance sheets is impacted by the classification of businesses as held for sale and discontinued operations. For further information, reference is made to the section 'Other significant changes in 2014' on page 111.

References relate to the notes starting on page 129. These form an integral part of the consolidated annual accounts.

Consolidated statement of financial position

(in millions)	Note	31 December 2014	31 December 2013	31 December 2012
Assets				
Cash and balances at central banks	11	706	9,523	9,796
Financial assets held for trading	12	9,017	12,019	7,089
Derivatives	13	25,285	14,271	21,349
Financial investments	15	41,466	28,111	21,730
Securities financing	16	18,511	18,362	28,793
Loans and receivables - banks	18	21,680	23,967	32,183
Residential mortgages	19	151,998	153,439	158,666
Consumer loans	19	15,398	15,629	16,200
Commercial loans	19	87,866	85,268	86,391
Other loans and receivables - customers	19	6,648	2,692	1,195
Equity accounted investments	21	1,136	1,082	1,011
Property and equipment	22	1,412	1,426	1,519
Goodwill and other intangible assets	22	255	195	223
Tax assets	10	504	910	1,519
Other assets	23	4,986	5,128	6,094
Total assets		386,867	372,022	393,758
Liabilities				
Financial liabilities held for trading	12	3,759	4,399	3,722
Derivatives	13	30,449	17,227	27,508
Securities financing	16	13,918	12,266	19,521
Due to banks	24	15,744	11,626	16,935
Demand deposits	25	109,753	100,151	93,682
Saving deposits	25	88,655	87,448	81,384
Time deposits	25	17,459	19,638	26,196
Other due to customers	25	144	347	343
Issued debt	26	77,131	88,682	95,048
Subordinated liabilities	26	8,328	7,917	9,736
Provisions	27	1,003	1,550	1,915
Tax liabilities	10	175	90	146
Other liabilities	29	5,473	7,113	4,739
Total liabilities		371,990	358,454	380,875
Equity				
Share capital		940	940	1,015
Share premium		12,970	12,970	13,105
Other reserves (incl. retained earnings/profit for the period)		1,769	4,554	3,811
Other comprehensive income		-814	-4,909	-5,067
Equity attributable to owners of the parent company	30	14,865	13,555	12,864
Equity attributable to non-controlling interests		12	13	19
Total equity		14,877	13,568	12,883
Total liabilities and equity		386,867	372,022	393,758
Committed credit facilities	32	16,164	13,764	17,635
Guarantees and other commitments	32	15,335	16,103	16,777

(Vervolg)

<i>In millions of euros</i>	<i>Note</i>	<i>At 31 December 2014</i>	<i>At 31 December 2013</i>
Liabilities			
Due to other banks	18	17,883	14,745
Due to customers	19	326,471	326,222
Debt securities in issue	20	189,060	195,361
Derivative financial instruments and other trade liabilities	10	67,560	50,171
Other debts	21, 25	8,047	7,749
Other financial liabilities at fair value through profit or loss	22	19,744	19,069
Provisions	23	794	1,050
Current tax liabilities		255	266
Deferred tax liabilities	24	473	288
Subordinated debt	26	11,928	7,815
Liabilities held for sale and discontinued operations	43, 44	-	7,825
Total liabilities		642,215	630,561
Equity			
Equity of Rabobank Nederland and local Rabobanks	28	24,894	23,731
Equity instruments issued directly			
Rabobank Certificates	29	5,931	5,823
Capital Securities	30	6,349	7,029
		12,280	12,852
Equity instruments issued by subsidiaries			
Capital Securities	30	181	236
Trust Preferred Securities III to VI	30	1,043	1,269
		1,224	1,505
Other non-controlling interests	31	473	446
Total equity		38,871	38,534
Total equity and liabilities		681,086	669,095

Consolidated financial statements

Consolidated balance sheet

Before result appropriation and in € millions	Notes ¹	31-12-2014	31-12-2013
Assets			
Cash and cash equivalents	1	1,968	5,528
Loans and advances to banks	2	2,604	6,063
Loans and advances to customers	3	52,834	53,405
Derivatives	4	2,702	2,484
Investments	5	7,001	5,657
Property and equipment	6	86	52
Intangible assets	7	15	89
Deferred tax assets	8	450	507
Corporate income tax	9	66	208
Other assets	10	284	544
Assets held for sale	18	149	--
Total assets		68,159	74,537
Equity and liabilities			
Savings	11	35,666	33,276
Other amounts due to customers	12	10,542	10,628
Amounts due to customers		46,208	43,904
Amounts due to banks	13	2,099	7,457
Debt certificates	14	11,252	16,439
Derivatives	4	3,266	2,670
Deferred tax liabilities	8	287	174
Other liabilities	15	1,971	1,205
Other provisions	16	55	66
Subordinated debts	17	40	40
Liabilities held for sale	18	18	--
Total other liabilities		18,988	28,051
Share capital		381	381
Other reserves		2,431	3,553
Retained earnings		151	-1,352
Shareholders' equity		2,963	2,582
Minority interests		--	--
Total equity		2,963	2,582
Total equity and liabilities		68,159	74,537

¹ The references next to the balance sheet items relate to the notes to the consolidated balance sheet.

Triodos Bank Balans 2014

Consolidated balance sheet as at 31 December 2014

Before appropriation of profit in thousands of EUR	Reference*	31.12.2014	31.12.2013
Assets			
Cash	1	175,225	895,755
Government paper	2	208,782	48,000
Banks	3	575,743	551,541
Loans	4	4,266,324	3,544,716
Interest-bearing securities	5	1,710,625	1,224,180
Shares	6	4	4
Participating interests	7	8,720	7,630
Intangible fixed assets	8	13,364	11,810
Property and equipment	9	39,821	39,085
Other assets	10	13,215	17,212
Prepayments and accrued income	11	140,581	106,720
Total assets		7,152,404	6,446,653
Liabilities			
Banks	12	54,627	62,105
Funds entrusted	13	6,288,828	5,650,103
Other liabilities	14	19,208	21,222
Accruals and deferred income	15	79,489	52,881
Provisions	16	1,377	1,010
Subordinated liabilities	17	5,250	5,300
Equity	18	703,625	654,032
Total equity and liabilities		7,152,404	6,446,653
Contingent liabilities	19	62,260	43,656
Irrevocable facilities	20	593,771	627,785
		656,031	671,441

*References relate to the notes starting on page 55. These form an integral part of the consolidated annual accounts.

ASN Bank Balans 2014

Balans

<i>Voor winstverdeling, in duizenden euro's</i>	<i>Toelichting</i>	<i>31-12-2014</i>	<i>31-12-2013</i>
Activa			
Kas en kasequivalenten	1	677.017	329.448
Vordering op klanten	2	6.413.991	6.594.030
Beleggingen	3	4.453.749	3.705.135
Materiële vaste activa	4	9.883	9.973
Geassocieerde deelnemingen	5	1.101	-
Latente belastingvorderingen	6	1.887	3.935
Overige activa	7	78.576	106.378
Totaal activa		11.636.204	10.748.899
Passiva			
Spaargelden	8	9.708.491	9.255.867
Overige schulden aan klanten	9	951.194	886.138
Latente belastingverplichtingen	6	65.396	49
Overige verplichtingen	10	232.884	205.861
Overige voorzieningen		121	-
Aandelenkapitaal		11.350	11.350
Overige reserves		608.187	322.817
Resultaat boekjaar		58.582	66.817
Eigen vermogen	11	678.119	400.984
Totaal passiva		11.636.204	10.748.899